

# TÜRKÇE KONU ANLATIMLARI

## SÖZCÜKTE ANLAM :

### 1. Gerçek (Temel) Anlam

**Gerçek anlam**, bir kelimenin aklımıza ilk gelen anlamıdır. Kelimelerin, sözlükte yer alan ilk anlamları da gerçek anlamlarıdır. Bu yüzden gerçek anlama, **sözlük anlamı** da denir.

#### **Örnek**

» Uyanır uyanmaz **perdeyi** açıp pencereden dışa baktım.  
“Perde” kelimesini duyduğumuzda aklımıza ilk olarak “pencerelerin önüne takılıp ışığın girmesini engellemeye yarayan örtü” gelir. Bu cümlede “perde” sözcüğü aklımıza ilk gelen bu anlamıyla kullanıldığından **gerçek anlam** taşımaktadır.

» Karabaş, bir şeyin **kokusunu** aldı.

(koku: Nesnelere yayılan zerrelerin burunda uyandırdığı duygu)

» **Kör** adama kimse yardım etmedi.

(kör: Görme engeli)

» Kitaplarını **boş** bir kutuya yerleştirdi.

(boş: İçinde, üstünde hiç kimse veya hiçbir şey bulunmayan)

### 2. Yan Anlam

Bir sözcüğün temel (gerçek) anlamından kopmadan kazandığı yeni anlamlara **yan anlam** denir. Sözcük, gerçek anlamından farklıdır; ancak gerçek anlamından tamamen kopmamıştır. Sözcüklerin yan anlam kazanmasında “**gerçek anlamıyla görev, şekil (görünüş) benzerliği veya yakıştırması**” etkilidir.

#### **Örnek**

» Çok zorlayınca kapının **kolu** kırıldı.  
“Kol” kelimesinin gerçek anlamı en genel ifadeyle “insan uzvu”dur. Gövdemizin iki kenarında bulunur ve hareket ettirebiliriz. “Kapı kolu” da kapı gövdesinin iki kenarında bulunur ve hareket ettirilebilir. Dolayısıyla “kapı kolu” şekil ve işlev olarak insan koluna benzediği için **yan anlam** kazanmıştır.

» Bu **kokuyu**, annem de kullanır.

(koku: Güzel kokmak için kullanılan esans)

» **Kör** makasla kumaşı kesmeye çalışıyor.

(kör: Keskinliği yeterli olmayan)

» Bugün **boşum**, hiç işim yok.

(boş: İş olmayan, işsiz.)

### 3. Mecaz Anlam

Bir ilgi veya benzetme sonucu sözcüğün gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak kazandığı yeni anlamlara **mecaz anlam** denir. Mecaz anlamda kullanılan sözcükler genellikle soyut anlam kazanır.

#### **Örnek**

- » Konsere gidemeyince biletlerimiz **yandı**.  
“Yanmak” fiilini duyduğumuzda aklımıza ilk gelen anlam (yani gerçek anlam) “ateş almak, tutuşmak”tır. Bu cümlede ise “biletlerimiz yandı” sözüyle “biletlerin alev aldığı” anlatılmamaktadır. Burada “yanmak” fiili gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak **mecaz anlam** kazanmış ve “geçerliliğini yitirmek” anlamında kullanılmıştır.
- » Ortalıkta savaş **kokusu** vardı.  
(koku: Belirti, işaret)
- » Olaylara karşı **kör** ve sağırdır.  
(kör: Duyarlılığını yitirmiş)
- » **Boş** sözlerle beni oyalamayın.  
(boş: Bir işe yaramayan)

### 4. Terim Anlam

Bir sözcüğün bilim, sanat, spor ya da meslek alanına özgü kavramları karşılığında kazandığı anlama **terim anlam** adı verilir.

Bazı bilim, sanat ve meslek dalları ile ilgili terimler:

#### **Örnek**

- Matematik:** Doğal sayılar, kare, polinom...
- Tiyatro:** Sahne, perde, kostüm...
- Müzik:** Nota, akor, sol anahtarı...
- Coğrafya:** Meridyen, ölçek, izohips, Dünya, boğaz...
- Resim:** Portre, palet, tuval...
- Futbol:** Taç, faul, gol...

> Bir sözcüğün terim olup olmadığı kullanıldığı cümleye göre değişir.

#### **Örnek**

- » Camdan yansıyan **ışık** gözlerimi kamaştırdı. (Gerçek anlam)
- » Sanatçımız, edebiyatımızın vazgeçilmez **ışıklarından** biridir. (Mecaz anlam)
- » Bugünkü dersimizde **ışık** konusunu işleyeceğiz. (Terim anlam)
- » **Doğru** haber veren gazeteler de var. (Gerçek anlam)
- » İki noktadan tek **doğru** geçer. (Terim anlam)

- » Olaya bir de şu **açıdan** bakalım. (Mecaz anlam)
- » İkizkenar üçgenin taban **açıları** eşittir. (Terim anlam)

> Bir sözcük, birden fazla alanda terim oluşturabilir.

### Örnek

- » Oyunun birinci **perdesi** bitti. (Tiyatro terimi)
- » Kaz, **perde** ayaklı bir hayvandır. (Biyoloji terimi)

### Eş Anlamlı ve Yakın Anlamlı Kelimeler

**Eş anlamlı kelimeler**, yazılışları ve okunuşları farklı olmasına rağmen aynı anlamı taşıyan kelimelerdir. Eş anlamlı sözcükler birbirlerinin yerine kullanılabilir. Eş anlamlılık çoğunlukla Türkçe sözcüklerle dilimize yabancı dillerden girmiş sözcükler arasındadır.



ırmak = nehir



kalp = yürek = gönül



hediye = armağan

### Örnek

- » siyah – kara
- » cevap – yanıt
- » kalp – yürek – gönül
- » kelime – sözcük
- » ileti – mesaj
- » özgün – orijinal
- » dil – lisan
- » bellek – hafıza
- » uygarlık – medeniyet
- » al – kırmızı
- » misafir – konuk
- » fiil – eylem
- » model – örnek
- » ölçüt – kıstas – kriter
- » belgegeçer – faks

> Bazı durumlarda eş anlamlı kelimeler birbirinin yerini tutmayabilir:

### Örnek

» **Kara** bahtlı bir adamdı.  
cümlesindeki "kara bahtlı" söz grubu "kötü şanslı" anlamında kullanılmıştır. Dolayısıyla kara bahtlı yerine siyah bahtlı demek de anlamsız olur. Bu yüzden bu cümledeki "kara" kelimesinin eş anlamlısı "kötü" kelimesidir.

## Yakın Anlamlı Kelimeler

Yazılışı ve okunuşu farklı olan, anlamdaş gibi görüldüğü hâlde birbirinin yerini tamamen tutamayan, yani aralarında anlam ayrıntısı bulunan kelimelerdir. Bunlar çoğunlukla Türkçe kelimelerdir.

### **Örnek**

- » basmak – çiğnemek – ezmek
- » tutmak – yakalamak
- » korkak – çekingen
- » saçmak – dağıtmak
- » dargın – küskün – kırgın
- » tanıdık – bildik

### **Örnek**

- » Çiçeklere **basmak**.
- » Çiçekleri **çiğnemek**.
- » Çiçekleri **ezmek**.

> Yakın anlamlılıkta çoğu zaman sözcüğün cümledeki kullanımı belirleyici olmaktadır.

### **Örnek**

"Yasaları **çiğnemek**" sözcük grubunda mecaz anlamda kullanılan **çiğnemek** sözcüğüyle **basmak** veya **ezmek** sözcüğü arasında yakın anlamlılıktan söz edilemez.

## Zıt (Karşıt) Anlamlı Kelimeler

Anlamca birbirinin karşıtı olan, birbiriyle çelişen kelimelere **zıt anlamlı kelimeler** adı verilir. Türkçemizde her sözcüğün eş anlamlısı olmadığı gibi zıt anlamlısı da yoktur. Zıt anlamlı sözcükler genellikle nitelik veya nicelik bildiren sözcüklerde yani sıfat ve zarf özelliğindeki sözcüklerde bulunur.



### **Örnek**

- » uzak ↔ yakın
- » bulanık ↔ berrak
- » kirli ↔ temiz
- » ileri ↔ geri
- » soğuk ↔ sıcak
- » sık ↔ seyrek
- » iyimser ↔ kötümser
- » inmek ↔ çıkmak

- » güzel ↔ çirkin
- » iç ↔ dış

- » sağ ↔ sol
- » zengin ↔ fakir

> Bir sözcüğün olumsuz, o sözcüğün zıt anlamlısı değildir.

### Örnek

- » gelmek – gelmemek (olumsuzu)
- » gelmek – gitmek (zıt anlamlısı)
- » kirli – kirsiz (olumsuzu)
- » kirli – temiz (zıt anlamlısı)
- » almak – almamak (olumsuzu)
- » almak – vermek (zıt anlamlısı)

> Sözcüklerin karşıt anlamlı olabilmesi için her ikisinin de gerçek ya da mecaz anlamlı olması gerekir.

### Örnek

- » Dün akşam bize **geldi**. (gerçek anlam)
- » Bu işin sonu nereye **gider**? (mecaz anlam)

Yukarıdaki cümlelerde **gelmek** ve **gitmek** birbirinin karşıtı değildir; çünkü **gelmek** gerçek anlamıyla, **gitmek** mecaz anlamıyla kullanılmıştır.

### Eş Sesli (Sesteş) Kelimeler

Yazılış ve okunuşları aynı olan; ama anlamları birbirinden farklı olan sözcüklere **eş sesli (sesteş) sözcükler** denir. Bunlar yalın hâlde olabildikleri gibi ek almış hâlde de olabilirler.

## ÇAY



çay (bitki)



çay (akarsu)

## GÜL



gül (bitki)



gülmek

### Örnek

#### Yol

- » Bu **yolu** takip etmemiz gerek. (yol: Bir yerden bir yere ulaşmak için üzerinde yürüdüğümüz yer) » Kardeşimle birlikte bahçedeki otları **yolduk**. (yolmak: Çekip koparmak)

## **Yüz**

- » Yüzü bana dönüktü. (yüz: Çehre, surat, sima)
- » Düşününe **yüz** kişi gelmiş. (yüz: Doksan dokuzdan sonra gelen sayı)
- » Kıyıda iki çocuk **yüzüyordu**. (yüzmek: Suda ilerlemek)
- » Koyunun derisini **yüzdüler**. (yüzmek: Derisini çıkarmak, soymak)

## **El**

» Telefonu bütün gün **elinden** bırakmadı. (el: İnsanın tutmaya ve iş görmeye yarayan organı)

» **Eller** ne derse desin, önemli değil. (el: Yabancı)

> Dilimizde düzeltme işareti ( ^ ) olan sözcüklerde okunuşları, yazılışları ve anlamları farklı olduğu için sesteşlik özelliği aranmaz.

## **Örnek**

- » Hava soğuktu **kar** yağıyordu.
- » Bu seneki **kâr**ımız iyi.
- » ama – âma                      » hala – hâlâ                      » aşık – âşık                      » adet – âdet                      » yar – yâr

> Bir sözcüğün temel anlamıyla yan anlamı arasında sesteşlik özelliği aranmaz. Çünkü bu tür sözcükler arasında anlam bağlantısı kopmamıştır.

## **Örnek**

- » Karabatak suya **daldı**.
- » Uzmanlığını hangi **dalda** tamamladı? Bu cümlelerde dal sözcükleri birbirinin sesteşi değildir; çünkü birinci cümlede dal sözcüğü gerçek anlamıyla, ikinci cümlede dal sözcüğü ağacın bir organı olan dal sözcüğünün yan anlamıyla kullanılmıştır.

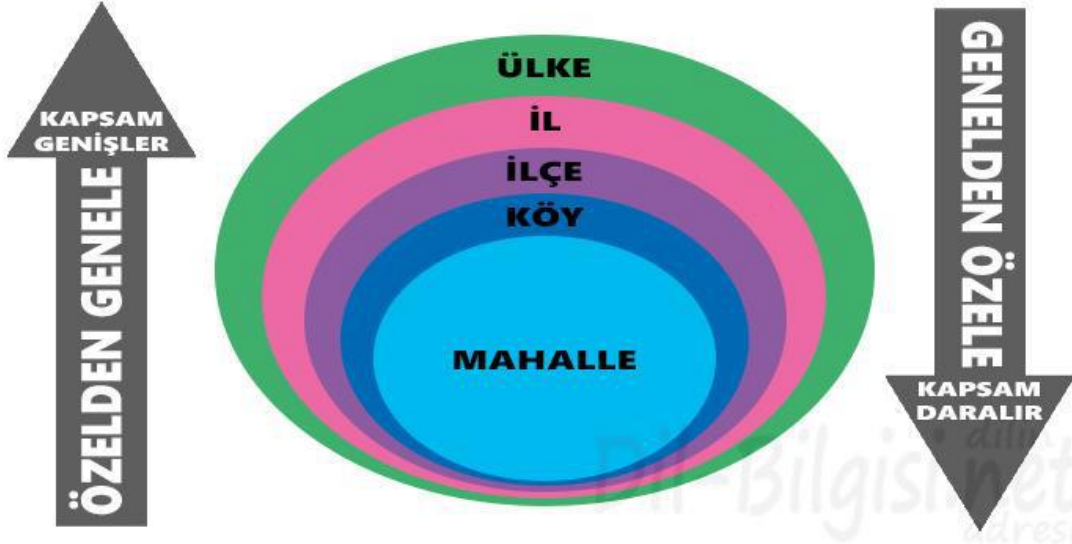
> Bir sözcüğün temel anlamıyla mecaz anlamı arasında sesteşlik özelliği aranmaz.

## **Örnek**

- » **Kuru** otlar, bir kibrit değse tutuşuverecekti. (Temel anlam)
- » Bu yazarın **kuru** bir anlatımı var. ( Mecaz anlam)

## **Genel ve Özel Anlamlı Kelimeler**

Söylenişte tekil olmasına rağmen anlamca geniş kapsamlı olan sözcüklere **genel anlamlı sözcükler**; anlamca daha dar kapsamlı olan sözcüklere ise **özel anlamlı sözcükler** denir.



### Örnek

» varlık – canlı – bitki – çiçek – papatya

GENEL ..... ↔ ..... ÖZEL

Yukarıdaki örnekte sözcükler genelden özele doğru sıralanmıştır. Buradaki sözcüklerin en genel anlamlısı "varlık"tır, en özel anlamlısı ise "papatya"dır. Yine bu örnekte "çiçek" sözcüğü, "bitki" sözcüğüne göre daha özel anlamlıdır; "çiçek" sözcüğü, "papatya" sözcüğüne göre daha genel anlamlıdır.

### Somut ve Soyut Anlamlı Kelimeler

#### 1. Somut Anlamlı Kelimeler

Beş duyu organımız olan göz, deri, kulak, dil ve burundan en az biriyle algılayabildiğimiz varlıkları karşılayan sözcüklere "**somut anlamlı sözcükler**" denir. Bir başka deyişle elle tutup gözle görebildiğimiz, koklayıp tadabildiğimiz veya koklayabildiğimiz varlıkları karşılayan kelimelerdir.



## Örnek

» Rüzgâr, yağmur, soğuk, sıcak, ekşi, acı (tat), çiçek, gürültü, aydınlık, karanlık, mavi, koku, uzun, deniz...

Yukarıdaki kelimeler beş duyu organımızdan en az biriyle algılanabilir. Sıcak, soğuk, rüzgâr dokunmayla; gürültü işitmeye; mavi, uzun, deniz, çiçek görmeyle algılanabilir. Bu yüzden bu sözcükler somuttur.

## 2. Soyut Anlamalı Kelimeler

Beş duyu organımızdan herhangi biriyle algılayamadığımız kavramları ifade eden sözcüklere "**soyut anlamalı sözcükler**" denir.

## Örnek

» Kin, iyilik, kötülük, nefret, kıskançlık, ayrılık, özlem, aşk, sevgi, acı (üzüntü), mutluluk, vicdan, umut, sevinç, keder...

Yukarıdaki kelimelerin hiçbiri beş duyu organımızla algılanamaz. Örneğin "nefret" dokunulabilen, görülebilen, duyulabilen, koklanabilen veya tadılabilen bir varlık değildir. Bu yüzden soyuttur.

> Somut anlamalı sözcüklerle soyut anlamalı sözcükler arasında doğrudan bir ilişki yoktur. Ancak aktarmaların temeli sayılan "somutlaştırma" olayında somut-soyut ilişkisi kurulmaktadır.

## Nicel ve Nitel Anlamalı Kelimeler

### 1. Nicel Anlamalı Kelimeler

Kavramların sayılabilen, ölçülebilen, azalıp çoğalabilen özelliklerini gösteren sözcüklere **nicel anlamalı sözcükler** denir.

## Örnek

» Bu binadaki dairelerin oldukça **geniş** odaları var.

» Ağacın **uzun** dallarını testereyle kestim.

» Okul, **yüksek** binaların arasında kalmış.

» Sirtında **ağır** bir çantayla güç bela yürüyordu.

» İşyerime **yakın** bir ev satın almak istiyorum.

Yukarıdaki örneklerde koyu yazılan sözcükler – odanın genişliği, dalların uzunluğu, binaların yüksekliği, çantanın ağırlığı, evin yakınlığı – ölçülebilir özellikleri gösterdiği için nicel anlamalıdır.

## 2. Nitel Anlamalı Kelimeler

Varlıkların nasıl olduğunu, niteliğini gösteren; sayılamayan, ölçülemeyen bir değeri, özelliği ifade eden sözcüklere “**nitel anlamalı sözcükler**” denir.

### **Örnek**

- » **Ekşi** yoğurdu ayran yaparak değerlendirebilirsin.
- » Annemin **lezzetli** yemekleri burnumda tütüyor.
- » **Güleç** yüzüyle çevresine neşe saçıyordu.
- » **Cimri** insanların kimseye hayrı dokunmaz.
- » Okula **yırtık** ayakkabılarla gidiyordu.

Yukarıdaki örneklerde koyu yazılan sözcükler – yoğurdun ekşiliği, yemeklerin lezzetliliği, yüzün güleçliği, insanların cimriliği, ayakkabıların yırtıklığı – ölçülemeyen özellikleri, nitelikleri ifade ettiği için nitel anlamlıdır.

> Sözcükler cümle içindeki kullanımına göre bazen nicel bazen de nitel anlamalı olabilir.

### **Örnek**

- » Okul yıllarında onunla **yakın** arkadaştık. (nitel anlam)
- » Stadyum evimize çok **yakındı**. (nicel anlam)

Birinci örnekteki “yakın” sözcüğü “içten, sıkı” anlamında kullanılmıştır. İki arkadaş arasındaki yakınlık belli bir ölçü aletiyle ölçülemez. Bu yüzden yakın sözcüğü nitel anlamlı bir sözcüktür. İkinci örnekteki “yakın” sözcüğü ise, ölçülebilir bir özellik olduğu için nicel anlamlıdır. Evin stadyuma olan uzaklığı metreyle ölçülebilir.

- » Annesinin **güzel** gözleri vardı. (nitel anlam)
- » Bu işten **güzel** para kazanmışlar. (nicel anlam)

Birinci örnekteki “güzel” sözcüğü, ölçülemeyen bir nitelik bildirdiği için nitel anlamlıdır. Gözlerin ne derece güzel olduğunu ölçen bir alet yoktur. İkinci örnekteki “güzel” sözcüğü ise “çok” anlamında kullanılmıştır. Paranın ne kadar kazanıldığı hesaplanabileceği için “güzel” sözcüğü nicel anlamlıdır.

## Devimler

Bir olayı, bir durumu, bir kavramı daha etkileyici anlatmak için en az iki sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşan ve çoğu zaman gerçek anlamdan uzaklaşıp kendine özgü anlam kazanan kelime gruplarına **deyim** denir.

Devimler, hem yazılarımıza hem de konuşmalarımıza derinlik katar. Anlattıklarımızı ilgi çekici hâle getirir. Birkaç cümleyle anlatabileceğimiz bir durumu iki üç sözcükten oluşan bir deyimle anlatabiliriz. Böylece kısa ve özlü anlatım sağlamış oluruz.

### Örnek

**sırt:** Boyundan bele kadarki bölüm

**yer:** Bir şeyin kapladığı boşluk, mekan.

**gelmek:** ulaşmak, varmak.

» **Sırtı yere gelmemek:** Güçlü olmak, sarsılmamak, yerinden düşürülememek.

### Devimlerin Özellikleri :

1. Deyimler kalıplaşmış sözcüklerdir. Deyimlerde bulunan sözcüklerin yerine eş anlamlıları bile getirilemez. Sözcüklerin yerleri değiştirilemez. Bu şekilde bir kullanım anlatım bozukluğuna yol açar.

### Örnek

» **Sürahiden** boşalircasına yağmak (Yanlış)

» **Bardaktan** boşalircasına yağmak (Doğru)

» **Suratından** düşen bin parça (Yanlış)

» **Yüzünden** düşen bin parça (Doğru)

2. Deyimler şahsa ve zamana göre çekimlenebilir.

### Örnek

» Ödevimi yapınca öğretmenin **gözüne girdim.** (Ben)

» Ödevimizi yapınca öğretmenin **gözüne girdik.** (Biz)

3. Deyimler genellikle mecaz anlamlıdır.

### Örnek

» "**Kök söktürmek**" deyimini "bir bitkinin kökünü çıkarttırmak" değil, "güçlük çıkarmak, uğraştırmak" anlamındadır.

» "**Hapı yutmak**" deyimini "ilaç içmek" değil, "kötü duruma düşmek" anlamındadır.

4. Bazı deyimlerin gerçek anlamları da vardır.

### Örnek

» **Sır saklamak:** Sırrı açıklamamak

» El sürmemek: Değmemek, dokunmamak

5. Deyimler bir kavramı ya da bir durumu anlatmak için kullanılır. Ders verme amacı taşımaz.

### Örnek

» “**Burun kıvırmak**” deyimini, beğenmeyip küçümsemek anlamını içermektedir. Herhangi bir ders verme amacı taşımamaktadır.

6. Deyimler sözcük grubu ya da cümle şeklinde bulunabilir.

### Örnek

- » Ağız kulaklarına varmak (sözcük grubu)
- » İğne atsan yere düşmez (cümle)
- » İçi içine sığmamak (sözcük grubu)
- » Ne tadı var ne tuzu (cümle)

### Atasözleri

Uzun gözlem ve deneyimler sonucu oluşmuş, bilgi ve öğüt veren kalıplaşmış sözlere **atasözü** denir.

### Atasözlerinin Özellikleri

1. Atasözlerinin söyleyeni belli değildir, atasözleri halkın ortak malıdır.
2. Atasözleri kalıplaşmış sözlerdir. Bu yüzden atasözünü oluşturan sözcükler yerine başka sözcükler getirilemez, sözcüklerin sıralanışında da değişiklik yapılamaz.

### Örnek

» “**Damlaya damlaya göl olur.**” atasözünde bulunan “göl” sözcüğünün yerine “havuz” sözcüğünü getiremeyiz. Sözcüklerin yerlerini değiştirip “Göl damlaya damlaya olur.” da diyemeyiz. Atasözlerinin hepsi tamamlanmış bir yargı bildirir. Bu nedenle atasözleri cümle değeri taşır.

3. Atasözlerinin birçoğunda mecazlı bir söyleyiş vardır.

### Örnek

» “**Terzi kendi söküğünü dikemez**” atasözü, “İnsanlar başkalarına yaptıkları hizmetleri kendilerine yapamazlar.” anlamını taşır. Bu atasözünün terziyle, sökükle bir ilgisi yoktur.

4. Çok az da olsa gerçek anlam taşıyan atasözleri de vardır.

### Örnek

- » Dost ile ye, iç; alışveriş etme.
- » Bugünün işini yarına bırakma.

5. Atasözlerinin bazıları aynı veya yakın anlamlıdır.

### Örnek

- » Mum dibine ışık vermez. ↔ Terzi kendi söküğünü dikemez.
- » Körle yatan şaşkı kalkar. ↔ Üzüm üzüme baka baka kararır. ↔ İsin yanına varan is, misin yanına varan mis kokar.

6. Atasözlerinin bazıları zıt anlamlıdır.

### Örnek

- » Fazla mal göz çıkarmaz. → Azıcık aşım, kaygısız başım.
- » İyilik eden iyilik bulur. → İyilikten maraz doğar.

## Deyimler ve Atasözleri Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar

### Deyimler ve Atasözlerinin Ortak Özellikleri:

1. Çok eski zamanlardan günümüze ulaştıkları için kimin tarafından söylendikleri belli değildir.
2. Kısa ve özlü sözlerdir. Yani az sözcükle çok şey anlatırlar.
3. Kalıplaşmış sözlerdir. Herhangi bir değişikliğe uğramazlar.
4. Genellikle mecaz anlam taşırlar.

### Deyimler ile Atasözleri Arasındaki Farklar:

1. Atasözleri cümle şeklindeyken, deyimler çoğunlukla söz grubu şeklindedir.

### Örnek

- » İşleyen demir ışıldar. (atasözü)
- » İki yakası bir araya gelmemek (deyim)

2. Atasözleri tüm zamanlar için ve herkes için geçerlidir. Deyimler ise anlık durumlar için ve sözü söyleyen kişi ya da kişiler için geçerlidir.

### Örnek

- » "**Öfkeyle kalkan zararlar oturur**" sözü her zaman ve herkes için geçerli olduğu için atasözüdür

"**kulak kabartmak**" sözü ise anlık bir durumu bildirdiği için deyimdir.

3. Atasözleri topluma öğüt verirken, deyimler sadece içinde bulunulan durumları bildirir. Yani deyimlerin ders verme özelliği yoktur.

### Örnek

- » "**Çobansız koyunu kurt kapar.**" sözü ders verdiği için atasözüdür.
- » "**Burnu havada olmak**" sözü ise öğüt verme amacı taşımadığı için deyimdir.

## Özdeyişler (Vecizeler)

Bir düşünceyi kısa ve özlü bir şekilde anlatan, bir veya birkaç cümleden oluşan sözlere **özdeyiş (vecize)** denir.

### **Örnek**

» Ne kadar bilersen bil, söylediklerin karşındakinin anlayabileceği kadardır. (Mevlâna)

» Boş bir çuvalın ayakta durması zordur. (B. Franklin)

» Siz hiç bir sarrafın bağırdığını duydunuz mu?

Kıymetli malı olanlar bağırır.

Domatesçi, biberci bağırır da kuyumcu bağırır.

Eskici bağırır ama antikacı bağırır.

İnsan bağırırken düşünemez. Düşünemeyenler ise hep kavga içindedir. (Necip Fazıl Kısakürek)

» Yaşlanmak bir dağa tırmanmak gibidir. Çıktıkça yorgunluğunuz artar, nefesiniz daralır ama görüş açınız genişler. (I. Bergman)

## Özdeyişler ile Atasözleri Arasındaki Farklar:

Özdeyişlerin atasözlerinden farkı söyleyeninin ya da yazanının belli olmasıdır. Özdeyişlerin söyleyeni / yazanı bellidir; atasözleri ise anonimdir, söyleyeni belli değildir. Özdeyişler de tıpkı atasözleri gibi yaşanan olaylardan, gözlemlerden ve deneyimlerden çıkarılan sonuçlara, derslere dayanır.

## Büyük Ünlü Uyumu

Türkçede 8 tane ünlü harfin 4 tanesi kalın, 4 tanesi ince ünlüdür. Büyük ünlü uyumu bir kelimedeki ünlü harflerin ince veya kalın olmasıyla ilgilidir.

**Kalın Ünlüler:** a, ı, o, u

**İnce Ünlüler:** e, i, ö, ü

Türkçe bir sözcüğün ilk hecesinde kalın ünlü varsa, diğer hecelerdeki ünlüler de kalın olmalı; ilk hecede ince ünlü varsa diğer hecelerde de ince ünlü bulunmalıdır. Bu kurala **büyük ünlü uyumu** veya **kalınlık-incelik uyumu** denir.

## Örnek

» Türkçemiz	→	<b>Türk</b>	<b>-çe</b>	<b>-miz</b>
		↓ ince	↓ ince	↓ ince
» vatanım	→	<b>va</b>	<b>-ta</b>	<b>-nım</b>
		↓ kalın	↓ kalın	↓ kalın

Yukarıdaki sözcükler büyük ünlü uyumuna uymaktadır. Çünkü "Türkçemiz" sözcüğünde ince ünlülerden sonra ince ünlüler, "vatanım" sözcüğünde ise kalın ünlülerden sonra kalın ünlüler gelmiştir.

» tiyatro	→	<b>ti</b>	<b>-yat</b>	<b>-ro</b>
		↓ ince	↓ kalın	↓ kalın
» kalemlik	→	<b>ka</b>	<b>-lem</b>	<b>-lik</b>
		↓ kalın	↓ ince	↓ ince

Yukarıdaki sözcükler ise büyük ünlü uyumuna uymaz; çünkü ince ünlülerle kalın ünlüler bir arada kullanılmıştır.

> Tek heceli ve birleşik kelimelerde büyük ünlü uyumu aranmaz.

## Örnek

» Başakşehir ve Beylikdüzü yeni kurulan ilçelerdendir.

» Yeryüzünde birçok canlı yaşar.

Yukarıdaki altı çizili kelimeler birleşik kelime olduğu için bu kelimelerde büyük ünlü uyumu aranmaz.

» Bu beldenin sokakları her zaman temizdir.

Yukarıdaki altı çizili kelimeler tek heceli olduğu için bu kelimelerde büyük ünlü uyumu aranmaz.

> Türkçede ekler genellikle büyük ünlü uyumuna uyar. Çünkü eklerin ünlülere göre değişik kullanımları vardır. Örneğin "-den" eki "ev" sözcüğüne eklendiği zaman "evden" olur; "yol" sözcüğüne eklendikten sonra "yoldan" olur.

Ancak "-ki, -ken, -leyin, -yor, -(ı)mtırak, -daş, -gil" ekleri bir kelimeye eklendiğinde değişime uğramaz, bu yüzden büyük ünlü uyumuna bazen uyar, bazen uymaz.

EK	UYMAZ	UYAR
-ki	sokaktaki	dildeki
-ken	alırken	gelirken
-leyin	sabahleyin	geceleyin
-yor	geliyor	konuşuyor
-(ı)mtırak	yeşilimtırak	sarımtırak
-daş	meslektaş	vatandaş
-gil	halamgil	dedemgil

> Bazı kelimeler, köken olarak Türkçe olduğu hâlde kalınlık – incelik uyumuna uymamaktadır.

#### Örnek

>> ana → anne

>> karındaş → kardeş

>> alma → elma

>> kangı → hangi

## Küçük Ünlü Uyumu

Sözcüklerdeki ünlülerin "**düzlük-yuvarlaklık**", "**darlık-genişlik**" yönlerinden uygunluğudur.

Bu uyum düzlük-yuvarlaklık uyumu olarak da bilinir.

Türkçe sözcüklerde küçük ünlü uyumu, sözcüklerin ilk ünlüsünün düz ya da yuvarlak olmasına göre iki kurala dayanır.

**Düz ünlüler :** a, e, ı, i

**Yuvarlak ünlüler :** o, ö, u, ü

**1. Bir sözcüğün ilk hecesinde düz ünlü varsa, onu takip eden hecelerde de düz ünlüler olur.**

Yani düz ünlülerden sonra düz ünlüler yer alır.

**a, e, ı, i**

**a, e, ı, i**

ilk hece

sonraki heceler

Balıkçıl, karşılıklı, acıkmak, tartışma, esirgemek

**\* İlk hecedeki düz ünlüden sonra düz ünlünün olmadığı bazı Türkçe sözcükler vardır:**

"Armut, kavun, yağmur, çamur, kabuk, savunmak, yavuz, avutmak, kavuşmak, kavurmak..."

**2. Sözcüğün ilk hecesinde yuvarlak ünlülerden biri varsa onu izleyen hecede düz- geniş ünlü (a, e) ya da dar-yuvarlak ünlü (u, ü) yer alır.**

Yani

**o, ö, u, ü sonra a, e, u, ü**

Yuvarlak ünlülerden sonra "ı, i" ve "o, ö" gelmez.

**\* Türkçe sözcüklerde ilk hece dışında "o, ö" bulunmaz.**

**Uyumu örneklendiren sözcükler:**

Görüşmeler, bozuntu, uysal, uzaklık, kumaş, görgüsüzce, boğaz...

"Gösteriş" sözcüğünün küçük ünlü uyumuna uyup uymadığına bakalım:

"ö"den sonra "i" gelmez, bu nedenle bu sözcük küçük ünlü uyumuna uymaz demeyin. Sözcüğe dikkat ederseniz "ö"den sonra "i" gelmemiş, "ö"den sonra "e" gelmiş. "ö"den sonra "e" gelebilir mi? Kuralı hatırlarsak gelebileceğini anlarız. "e"den sonra "i" gelmiş; "e"den sonra "i" gelebilir; çünkü düz ünlüler birbirini izler.

Gös - te - riş

yuvarlak düz düz

**\* Bir sözcüğün uyuma uyup uymadığı kendinden sonra gelen ünlüyle kontrol edilir; sözcüğün ilk ünlüsü ile üçüncü ya da dördüncü ünlüsü kontrol edilmez. Sözüün özü "gösteriş" sözcüğü küçük ünlü uyumuna uyar.**

## Aşağıdaki sözcüklere bir bakalım:

Ümit, horoz, koro, komik, folyo, polis, komisyon, komiser, koridor, kulis, fosil, fonksiyon...

Bu sözcüklerin tümünde ilk hecede yuvarlak ünlü (o, ö, u, ü) vardır. Yuvarlak ünlülerden sonra "a, e, u, ü" gelmesi gerekirken "o, i" gelmiştir. Bu sözcüklerin hiçbiri küçük ünlü uyumuna uymaz.

## **ÖNEMLİ:** Bileşik sözcüklerde ve yabancı sözcüklerde ünlü uyumları aranmaz:

Altüst, bilimdışı, başvurmak, arabozucu, alçakgönüllülük, açık göz, Boğazköy, boşboğaz, ilkçağ, ilkyarı, kurşunkalem...

## **Edebi Türler**

Edebiyat, duygu ve düşünceleri söz ya da yazıyla etkili bir şekilde anlatma sanatıdır. Tür ise, edebiyat eserlerinin biçimlerine, konularına ve teknik özelliklerine göre ayrılmasıdır.

> Edebi türler, **düz yazı ve şiir** olmak üzere iki ana grupta incelenir:

### **1. Düz Yazı**

Duygu ve düşüncelerin, uyak ve ahenk olmadan cümlelerle anlatıldığı yazılardır. Mektup, ev ödevi, öykü gibi, yazdığımız şeylerin nerdeyse tümüne düz yazı denir. Kitaplarda, gazetelerde, dergilerde okuduğumuz yazılar, konuşurken kullandığımız dil de düz yazı özelliği taşır.

#### **1.1. Masal**

Olağanüstü olaylarla süslü, olağanüstü kişilerin başından geçen, zaman ve yer kavramları belirli olmayan hayalî olayların anlatıldığı yazılara **masal** denir.

- > Masalda eğitcilik ve öğreticilik esastır.
- > Masallardaki olaylar gerçeğe uymaz.
- > Kahramanlar olağanüstü özelliklere sahiptir.
- > Masalın geçtiği yer ve zaman belirsizdir.
- > Masallar tekerlemeyle başlar.
- > Masaldaki karakterler; cinler, periler, devler ve hayvanlar olabilir.
- > Masalların sonunda iyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır.
- > Ulusal konulara yer verilmez, evrensel konular ve mesajlar içerir.

## 1.2. Fabl (Öykünce)

İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıklara insan özelliği verilerek başlarından geçen olayların insanlara ibret dersi verecek şekilde anlatıldığı kısa yazılara **fabl** denir.

- > Sonunda ders verme amacı güden yazılardır.
- > Genellikle hayvanlar ve bitkiler konuşturulur.
- > Fabl kahramanları insanlar gibi düşünür, insanlar gibi konuşur ve tıpkı insanlar gibi davranır.
- > Dünyanın en ünlü fabl yazarları Ezop, La Fontaine ve Beydeba'dır.

### Örnek

- >> Yengeç ana, yavrusunu sürekli uyarıyormuş:
  - Şunu böyle yapma, bunu böyle yapma! Öyle eğri büğrü yürüme, doğru dürüst yürü!.. Canına tak eden yavru yengeç, anasına şöyle demiş:
  - Peki, sen doğru dürüst yürü önümden de ben de yürüme nasıl öğreneyim!

## 1.3. Hikâye (Öykü)

Olmuş veya olabilecek olayları belli bir plan çerçevesi içinde yer ve zamana bağlı olarak anlatan yazı türüne **hikâye (öykü)** denir.

- > Yaşanmış ya da yaşanabilir olaylar anlatılır.
- > Dar bir zaman dilimini kapsar.
- > Olayla ilgili yer ve zaman bellidir.
- > Romana göre kısa eserlerdir.
- > Karakter sayısı azdır.
- > Serim, düğüm ve çözüm bölümlerinden oluşur.
- > Kısa soluklu eserlerdir.
- > Olay, başlangıçtan sonra doğru giden bir olayın bir anlık parçasıdır.

## 1.4. Anı (Hatıra)

Yaşanmış olayların, üzerinden zaman geçtikten sonra yazıldığı yazı türüne **anı (hatıra)** denir.

- > Bir kişinin yaşadığı veya tanık olduğu olaylar anlatılır.
- > Yazar, olayları kendi bakış açısından anlatır
- > Geçmişe ışık tutar.
- > Tarihsel olayların öğrenilmesine katkıda bulunur.

## 1.5. Günlük (Günce)

Düzenli bir biçimde yazılan, tarih atılan günlük notlara, bir yazarın yaşamı boyunca günü gününe yazdığı yazılara **günlük** denir.

- > Olaylar günü gününe, tarih belirtilerek yazılır.
- > Kısa yazılardır.
- > Kaleme alan kişinin yaşamından izler taşır.
- > İçten ve sevecendir. Anlatımda "iç konuşma" yöntemi kullanılır.

### Günlük ile Anı Arasındaki Farklar:

**1** Günlükte olaylar günü gününe yazılırken anı da geçmişteki olaylar anlatılır. Bir bakıma günlük geleceğe yönelik, anı ise geçmişe yöneliktir.

## 1.6. Mektup

Bir düşünce, duygu veya dileğin iletilmesi amacıyla yazılan yazılara **mektup** denir.

Hısım, akraba, eş-dost ve tanıdıklar arasında yazılır. En önemli özelliği gizliliğidir.

### **Mektupta uyulması gerekenler:**

**Tarih:** Kâğıdın sağ üst köşesine, hitapla aynı sıraya yazılır. Tarihten önce mektubun yazıldığı yer yazılır.

**Hitap:** Hitap mektubun başlığıdır. Hitap bir iki sözcükten uzun olmamalı, aradaki sevgi, saygı, içtenlik derecesi bu bir iki sözcükte toplanmış olmalıdır. Hitaptan sonra virgül (,) işareti koymayı unutmamak gerekir.

**Giriş:** Mektubun yazılış nedeni bu bölümde belirtilir. Giriş birkaç cümleliktir.

**Gelişme:** Mektubun söyleşi bölümüdür. Verilecek haberler, sorulacak sorular bu bölümde yer alır.

**Sonuç:** Bu bölümde mektup yazılan kimsenin ve tanıyorsak o ailedekilerin durumu, sağlığı sorulur. Kendi durumumuzdan haber veriler. İyi dileklerle mektup bitirilir. Mektubun sağ alt köşesine ad, soyad yazılıp imzalanır. Kâğıt özenle katlanıp zarfa konularak zarf kapatılır.

## Mektuplar, dört grupta sınıflanmaktadır:

1. Özel Mektuplar
2. Edebî Mektuplar
3. Resmî ve İş Mektupları
4. Açık Mektuplar

### 1) Özel Mektuplar

Özel mektup, **akraba** ve dost gibi yakın çevredeki insanlara yazılan mektup çeşididir. Bu tür mektuplarda doğal ve samimi anlatım ön plândadır.

Sanatçı ve edebiyatçıların, daha çok genel konular üzerinde yazdıkları özel mektuplara "**edebî mektup**" da denmektedir.

#### Özel mektupları yazarken dikkat edilecek özellikler şunlardır:

1. Mektup yazılacak kâğıt, şekil yönünden düzenli ve temiz olmalıdır.
2. Mektup, mürekkepli ya da tükenmez siyah renkli kalemle yazılmalıdır.
3. Mektubun sağ üst köşesine "tarih", yanına da yazıldığı "yerin adı" konmalıdır.
4. Mektubu göndereceğimiz kişinin genel özelliklerine göre (yaşı, kültür düzeyi, yakınlık derecesi vb.) "hitap cümlesi" bulunmalıdır.
5. Mektubun sağ alt köşesine "ad-soyad" yazılmalı ve "imza" atılmalıdır.
6. Mektubun sol alt köşesine "adres" yazılmalıdır.

### 2) Edebî Mektuplar

Edebî mektuplar; yazarları, içerikleri ve ifade şekilleri ile özel mektuplar içinde ayrı yer tutar ve ayrı şekilde ele alınırlar. Edebî mektuplarda, mektubun yazıldığı dönemin edebiyat ve düşünce olayları yer alır. Yazar, karşısındakine öğüt verir, yol gösterir. Eski dönemlerde, bu tür kişisel edebî mektuplar, "Mektûbât = Mektuplar" adı altında toplanır ve geniş kitlelerin de okuyabilmesi için yayımlanırdı.

Düşünce ve edebiyat alanındaki görüşleri sergilemeleri bakımından mektupları yayımlanan yazar ve şairlerimizden bazıları şunlardır:

- **Ali Şir Nevaî** (XV. yy.)
- **Kınalızade Ali** (XVI. yy.)
- **Veysî** (XVII. yy.)
- **Ragıp Paşa** (XVIII. yy.)
- **Namık Kemal** (XIX.yy.)
- **Ahmet Hamdi Tanpınar** (XX. yy.)

Ayrıca mektup tarzında eleştiri, seyahatname, Roman, hikâye, şiir gibi yazılı kompozisyon türlerinin (edebî türler) de yazıldığı görülmektedir.

### 3) Resmî ve İş Mektupları

#### a) Resmî Mektuplar:

Resmî dairelerin ve tüzel kişilik taşıyan kuruluşların birbirlerine yazdıkları resmî yazılarla; bunların, vatandaşların başvurularına verdikleri yazılı cevaplara denir. İş mektuplarına benzerler.

Bu mektupların hitap başlığı, yazılan dairenin ya da tüzel kişilik sahibi kuruluşun kanun ve tüzüklerdeki tam adıdır. Bu mektuplarda tarih ile birlikte mektubun sıra numarası ve

konusu belirtilir. Mektup, cevap mahiyetinde ise "ilgi" hanesine cevabı olduğu mektubun sayı ve tarihi, "konu" hanesine de kısaca amaç yazılır. Bu yapıldıktan sonra iki ya da üç satır aralığı bırakılarak mektup yazılır.

Resmî mektuplarda açık, kesin, anlaşılır bir dil kullanılır. Mektubun sonu, alt makama yazılıyorsa "... rica ederim.", üst makama yazılıyorsa "... arz ederim." şeklinde biter. Mektup metninin sağ altında ise mektubu yazanın makamı, adı ve soyadı ile imzası bulunur.

#### **b) İş Mektupları:**

Özel kişilerle iş kurumları ve iş kurumlarının kendi arasında, işle ilgili olarak yazılan mektuplara denir. Bu mektuplarda konusu ne olursa olsun bir iş ya da hizmet söz konusudur. Bu bir sipariş, satış, şikâyet, borç alıp verme isteği, tavsiye ya da bilgi isteme olabilir.

İş mektuplarını, konularına göre altı başlık altında inceleyebiliriz:

- Sipariş mektupları
- Satış mektupları
- Şikâyet mektupları
- Alacak mektupları
- Tavsiye mektupları
- Başvuru mektupları vb.

İş mektuplarına, kendisine mektup yazılan kişi ya da kurumun ad ve adresi ile başlanır. Kâğıdın sağ tarafına tarih yazılır. Adres ve tarihten sonra uygun bir aralık bırakılır, paragraf yapılarak doğrudan istek yazılır. Son bölüme saygı ifade eden bir söz eklenerek mektup bitirilir. Mektup metninin sağ altında mektubu yazanın adı ve soyadı ile imzası yer alır. İş mektuplarında şekil birliğini sağlamak için, son zamanlarda satır başı yapılmamakta, satır başları, satır aralıkları daha da açılarak gösterilmektedir. Böylece yazı, sol ve sağ yanlardan bir blok hâlinde ve aynı ölçüler içinde kalmaktadır.

#### **Resmî ve iş mektuplarında dikkat edilecek özellikler şunlardır:**

1. Mektup yazılacak kâğıt şekil yönünden düzenli ve temiz olmalıdır.
2. Bu tür mektuplar, mümkünse daktilo ya da bilgisayarla yazılmalıdır. Mümkün değilse, özel mektuplarda olduğu gibi siyah mürekkep ya da tükenmez kalemle yazılmalıdır.
3. Resmî mektuplarda yazının çıktığı kurumun adı, kâğıdın üstüne ortalanarak büyük harflerle yazılmalıdır.
4. Kâğıdın sağ üst köşesine tarih yazılmalıdır.
5. Mektubun gideceği makamın adı ve yeri ise kâğıdın orta üst yerine ortalanarak yazılmalıdır.
6. Yazı metnine başlamadan hangi tarih ve sayılı yazının cevabı olduğu yazılmalıdır.
7. Mektubun giriş paragrafında sorun ya da konu kısaca belirtilmelidir. Gelişme paragraflarında ise konu ve sorun açıklanmalıdır. Sonuçta ise, arz / rica ifadelerine yer verilmelidir.

#### 4) Açık Mektup

Her hangi bir düşünceyi, görüşü açıklamak, bir tezi savunmak için bir devlet yetkilisine ya da halka hitaben, bir kişi ya da kurum tarafından yazılan, gazete, dergi aracılığı ile yayımlanan mektuplardır.

Açık mektuplarda sadece yazanı değil, geniş kitleleri ilgilendiren önemli konular ele alınır. Açık mektubun türü; makale, fıkra, inceleme yazılarından birine uygun olabilir. Açık mektup örneklerine zaman zaman gazete ve sanat dergilerinde rastlanmaktadır.

### 1.7. Tekerleme

Genellikle masalların başında bulunan, pek anlamı olmayan, uyaklı sözlere **tekerleme** denir.

#### Örnek

» Ooo Mercan  
Ne getirdi amcan?  
Tatlı patlıcan  
Can can can  
Çıktım erik dalına  
Baktım tren yoluna...

## 2. Şiir

Duygu, hayal ve düşüncelerin bir düzene bağlı olarak, çekici bir dil ve ahenkli mısralar içinde aktarılmasına **şiir** denir. Şiir, bir ana duygu etrafında yazılır. Diğer türler gibi şiir de bir plana sahiptir. Ancak her ölçülü ve kafiyeli metin, şiir değildir. Şiirde "duygu" temel unsurdur ama duygunun dışında "düşünce" ve "hayal" de vardır. Şiirde "sanat" ögesi ağır basar. Bu bakımdan şiirde sözcük seçimi öne çıkar. Aslında şiir, sözcüklerin ahenk oluşturacak şekilde bir araya getirilmesinden oluşur.

> Her şiirin bir başlığı vardır. Başlığın, şiirde anlatılanlarla uyumlu olması gerekir. Şiirde her bir satıra **dize (mısra)** denir. Şiiri yazarken her dizenin başındaki harf büyük harfle yazılır.

> Dört dizelik kümelere **kıta (dörtlük)** denir. İki dizeden oluşan kümelere de **beyit** adı verilir.

> Şiir yazana **şair** denir. Halk şiiri yazan ve bunu çalıp söyleyene de **ozan** denir. Günümüzde ise şair yerine ozan sözü de kullanılmaktadır.

## Konu ve Ana Düşünce

### Metnin Konusu

Metinde üzerinde durulan olay, durum, düşünce ya da duyguya, kısaca hakkında söz söylenene **konu** adı verilir.

Her şey bir metnin konusu olabilir. Konu, söz ya da söz öbeği şeklinde verilir.

Metnin konusunu belirleyebilmek amacıyla metinde;

**"Bu metinde anlatılan nedir?"** ya da

**"Bu metinde ne üzerinde durulmaktadır?"** sorularına yanıt bulmak gerekir.

### Örnek:

Okumak; okuyucunun kitabın kahramanlarıyla arasında manevi bir dünya kurması, kendini o kahramanlarla bütünleştirebilmesidir. Ancak bu iş düşünül­düğü kadar kolay değildir. Dünyaca ünlü Alman yazar Goethe'nin söylediği gibi "Okumayı öğrenmek, sanatların en zorudur." **Okumak değildir mesele; ne okuduğunu bilmek, okuduğunu anlayabilmektir.**

Verilen bu metinde vurgulanan kısım, "Okumak değildir mesele; ne okuduğunu bilmek, okuduğunu anlayabilmektir." ifadesidir. Buna göre, bu metnin konusu da "okuduğunu anlayabilmenin önemi"dir.

### Metnin Ana Düşüncesi

Metnin öne sürdüğü, anlatmak istediği temel düşünceye **ana düşünce** adı verilir. Ana düşünce, yazarın metinde okuyucuya vermek istediği mesajdır.

Yazıda birçok düşünce ele alınabilir, ancak asıl anlatılmak istenen düşünce tektir. Ana düşünce, metin içinde cümle hâlinde bulunabileceği gibi, metnin tamamına sindirilerek okuyucunun değerlendirip bulması da beklenebilir.

Metnin konusu söz öbeği hâlinde verilirken ana düşünce cümle şeklinde verilir. Metnin ana düşüncesini belirleyebilmek amacıyla metinde;

**"Bu metinde asıl anlatılmak istenen nedir?"** ya da

**"Bu metinde verilmek istenen mesaj nedir?"** sorularına yanıt bulmak gerekir.

### Örnek:

Deneme yazmak geniş bir bilgi, titiz bir hazırlık gerektirir. Deneme yazarı, yazılarını ancak geniş bir kültür ve iyi bir hazırlıkla sürdürebilir. Şundan bundan yapılan alıntılarla, bir noktadan sonra tükenen bilgilerle deneme yazılamaz. Yazılsa bile sürdürülemez. Taşıma suyla değirmen dönmez çünkü.

Yazarın parçada vermek istediği mesaja "ana düşünce" denir. Metne "Yazarın bu parçada vermek istediği mesaj nedir?" şeklinde sorduğumuzda aldığımız cevap "deneme yazmanın zor bir iş olduğu ve herkes tarafından yazılamayacağı"dır.

## Neden-Sonuç (Sebep-Sonuç) Cümleleri

Bir eylemin hangi gerekçeyle veya hangi sebeple yapıldığını bildiren cümlelere **neden-sonuç (sebep-sonuç) cümleleri** denir. Bu cümlelerin yüklemine “**niçin?**” , “**neden?**” soruları sorulduğunda bu sorular cevapsız kalmaz. Neden-sonuç cümleleri iki bölümden oluşur: Birinci bölüm neden (sebep), ikinci bölüm ise sonuç bildirir. Genellikle “**için, -den, -diğinden, ile**” gibi ekler ve edatlar kullanılır.

### Örnek(ler)

» **Hasta olduğu için** okula gelememiş.

Yukarıdaki cümlede yükleme “**neden** gelememiş?” sorusunu yönelttiğimizde “hasta olduğu için” cevabını alıyoruz. Yüklem yapılaş sebebi bildirildiği için bu cümle sebep-sonuç cümlesidir.

» **Okulların açılmasıyla** masraflar arttı.

» **Seni uyandırmayalım diye** radyoyu açmadık.

» **Yağmur yağınca** maç iptal oldu.

» **Malzeme yetersizliğinden** inşaat yarım kaldı.

> Neden-sonuç ilişkisi bağımsız iki cümle ile de ifade edilebilir.

### Örnek(ler)

» Çiçekleri gece sula; daha çabuk büyür.

» Bir daha böyle konuşma; beni üzüyorsun.

Bu örneklerde birinci cümlede ifade edilen eylem, ikinci cümlede ifade edilen eylemin nedeni durumundadır. Buna “gerekçe” de denmektedir. Bu tür ifadelerde sebep cümlesi ile sonuç cümlesinin yerleri değiştirilebilir.

## Amaç-Sonuç Cümleleri

Eylemin hangi amaca bağlı olarak gerçekleştiğinin belirtildiği cümlelere **amaç-sonuç cümleleri** denir.

> Amaç-sonuç cümleleri, eyleme sorulan “**hangi amaçla?**” sorusuna cevap verir.

> Bu tür cümlelerde de “**için, diye, üzere**” gibi edatlardan yararlanır.

## Örnek(ler)

» **Sınavı kazanmak için** çok çalışmış.

Yukarıdaki cümlede yükleme “**hangi amaçla** çalışmış?” sorusunu yönelttiğimizde “sınavı kazanmak için” cevabını alıyoruz. Yüklemin yapılış amacı bildirildiği için bu cümle amaç-sonuç cümlesidir.

» **Bildiklerini anlatmak üzere** karakola başvurdu.

» **Kilo vereyim diye** spor yapıyor.

» Yazar, **eleştirmene şirin görünmek maksadıyla** iki yüzlü davranıyor.

» Ona sık sık öğüt verirdi; **iyi bir insan olsun diye**.

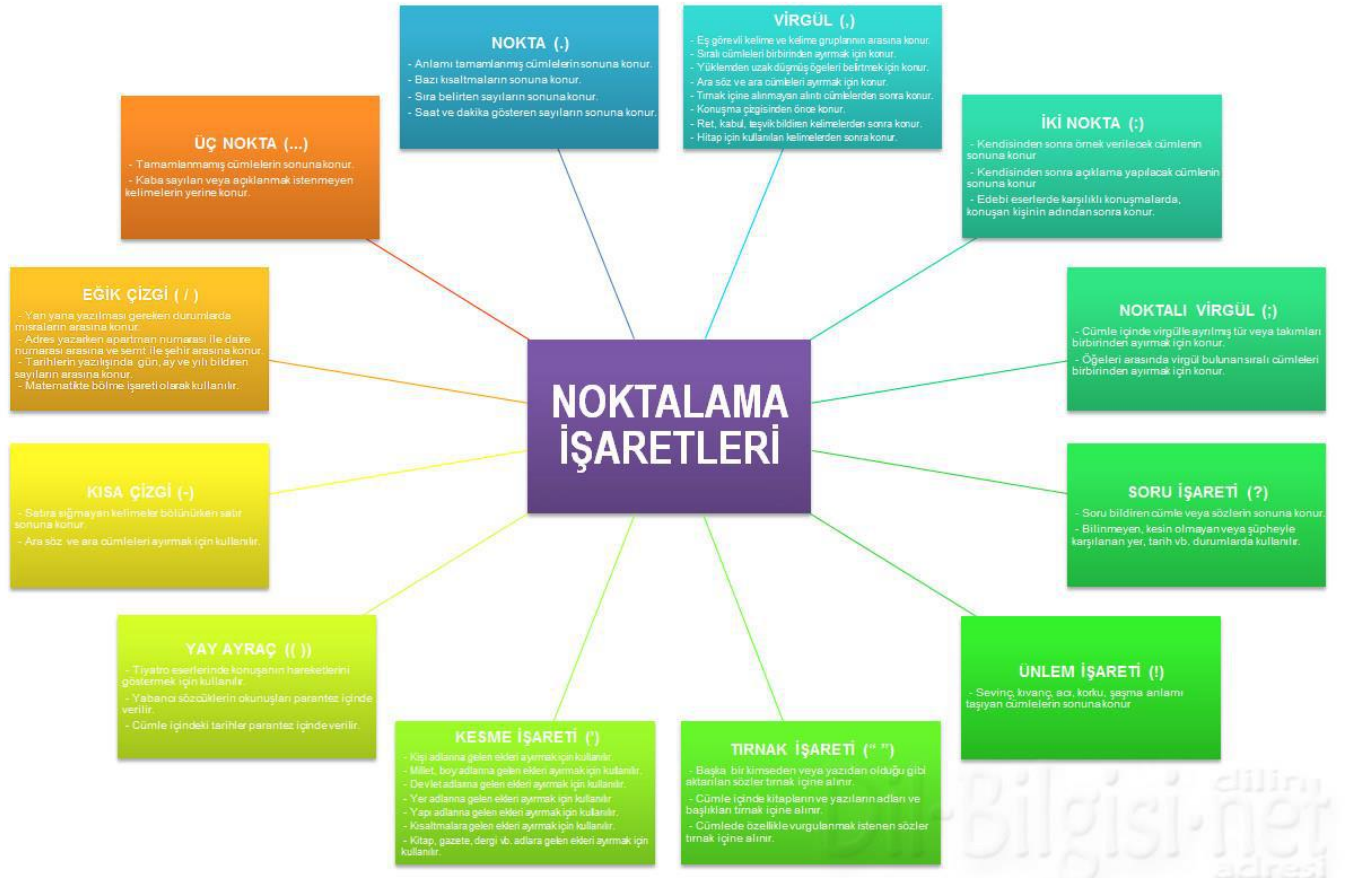
## Neden-Sonuç Cümleleri ile Amaç-Sonuç Cümleleri Arasındaki Fark

Neden-sonuç ile amaç-sonuç cümleleri birbirine çok benzemekte bu yüzden sık sık karıştırılmaktadır. Sebep-sonuç cümleleri ile amaç-sonuç cümlelerini ayırt etmek için şu yolu izlemeliyiz:

Neden-sonuç ile amaç sonuç cümlelerinin karıştırılmasının en büyük sebebi iki tür cümlenin de “neden?” sorusuna cevap verebilmesidir. Eğer bir soruda birden fazla seçenekte “neden?” sorusuna cevap alabiliyorsak, öncelikle “hangi amaçla?” sorusunu sorup eleme yapmalıyız. “Hangi amaçla?” sorusunun cevabı bize amaç-sonuç cümlesini verecektir.

### Noktalama İşaretleri

Duygu ve düşüncelerimizi daha açık ifade etmek, okumayı ve anlamayı kolaylaştırmak amacıyla kullandığımız işaretlere **noktalama işaretleri** denir. Türkçemizde kullandığımız noktalama işaretleri ve noktalama işaretlerinin işlevleriyle kullanım alanları şu şekildedir:



## 1. Nokta (.)

> Cümlelerin sonuna konur.

### Örnek(ler)

- » Bu sabah çok erken uyandım.
- » Türk Dil Kurumu, 1932 yılında kurulmuştur.

> Bazı kısaltmaların sonuna konur.

### Örnek(ler)

- » Cad. (cadde)
- » Alb. (albay)
- » İng. (İngilizce)
- » Prof. (profesör)
- » Dr. (doktor)
- » sf. (sıfat)

> Sayılardan sonra, sıra bildirmek için "-ıncı, -inci" ekinin yerine konur.

### Örnek(ler)

- » Dayımlar bu apartmanın 10. katında oturuyor.
- » Bağdat, IV. Murat zamanında fethedildi.

**NOT** Arka arkaya sıralandıkları için virgülle veya çizgiyle ayrılan rakamlardan yalnızca sonuncu rakamdan sonra nokta konur.

### Örnek(ler)

- » Törene 5, 6, 7 ve 8. sınıflar katıldı.

> Bir yazının maddelerini gösteren rakam veya harflerden sonra konur.

### Örnek(ler)

- » 1. I. A. a.

> Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.

### Örnek(ler)

- » Ablam 18.08.1988 tarihinde doğmuş.

**NOT** Tarihlerde ay adları yazıyla da yazılabilir. Bu durumda ay adlarından önce ve sonra nokta kullanılmaz.

### Örnek(ler)

- » Atatürk 10 Kasım 1938'de vefat etti. (doğru)
- » Atatürk 10.Kasım.1938'de vefat etti. (yanlış)

> Saat ve dakika gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.

### Örnek(ler)

- » Toplantı yarın 13.30'da başlayacakmış.
- » Sınav pazar günü 09.15'te yapılacak

> Bibliyografik künyelerin sonuna konur.

### Örnek(ler)

» Cahit Sıtkı TARANCI, Otuz Beş Yaş, Can Yayınları, İstanbul, 1995.

> Dört ve dörtten çok rakamlı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve araya nokta konur.

### Örnek(ler)

» 745.450, 14.365, 9.400

> Matematikte çarpma işareti yerine kullanılır.

### Örnek(ler)

»  $9 \cdot 3 = 27$

## 2. Virgül (,)

> Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına konur.

### Örnek(ler)

» İki katlı, bahçeli, mavi boyalı bir evleri vardı. cümlesinde virgül, sıfatların arasında kullanılmıştır.

» Herkes fırtınadan, kardan, soğuktan korkar mı? cümlesinde virgül, dolaylı tümleçlerin arasında kullanılmıştır.

> Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.

### Örnek(ler)

» İyilik et komşuna, iyilik gelsin başına.

» Boyalarla oynamış, boyalan yüzüne gözüne bulaştırmıştı.

> Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş olan öğeleri belirtmek için konur.

### Örnek(ler)

» Yaşar, o dar ve patika yollardan geçip yıllar önce terk ettiği köyüne özlem dolu bir şekilde dönüyordu.

> Cümle içinde ara sözleri ve ara cümleleri ayırmak için kullanılır.

### Örnek(ler)

» Hiç kimse onun, Tamer'in, suçlu olduğuna inanmıyordu. cümlesine altı çizili bölüm ara sözdür. Bu ara sözün başında ve sonunda virgül kullanılmıştır.

> Tırnak içinde olmayan aktarma cümlelerinden sonra konur.

### Örnek(ler)

» Çadırları şu düzlüğe kuralım, dedi.

> Konuşma çizgisinden önce konur.

### Örnek(ler)

» Ahmet Usta çırağına, – Evladım 13-14 anahtarı ver, dedi.

> Kendisinden sonraki cümleye bağlı olarak ret, kabul ve teşvik bildiren "hayır, yok, evet, peki, pekâlâ, tamam, olur, hayhay, başüstüne, öyle, haydi, elbette..." gibi kelimelerden sonra konur.

### Örnek(ler)

» Olur, bu yıl tarlaya çavdar ekelim.

» Evet, ikimiz de geliyoruz sinemaya.

> Bir kelimenin kendisinden sonra gelen kelime veya kelime gruplarıyla yapı ve anlam bakımından bağlantısı olmadığını göstermek ve anlam karışıklığını önlemek için kullanılır.

### Örnek(ler)

» Genç doktorun odasını sordu.

cümlesinde anlam belirsizliği vardır. Çünkü bu cümlede "Doktor mu genç?" yoksa "Genç biri doktorun odasını mı soruyor?" belli değildir. İşte bu belirsizliği gidermek için genç sözcüğünden sonra virgül kullanılır:

» Genç, doktorun odasını sordu.

> Hitap için kullanılan kelimelerden sonra konur.

### Örnek(ler)

» Çocuklar, müzeye girerken sırayı bozmayalım.

> Bibliyografik künyelerde yazar, eser, basımevi vb. maddelerden sonra konur.

### Örnek(ler)

» Cahit Sıtkı TARANCI, Otuz Beş Yaş, Can Yayınları, İstanbul, 1995.

**UYARI** Metin içinde ve, veya, yahut bağlaçlarından önce de sonra da virgöl konmaz.

### Örnek(ler)

» Dört veya beşinci atışında oku hedefe isabet ettirdi.

**UYARI** Metin içinde tekrarlı bağlaçlardan önce ve sonra virgöl konmaz.

### Örnek(ler)

» Hem gider hem ağlar.

» Ya kirayı öde ya da dükkânı hemen boşalt.

**UYARI** İkilemeler arasına virgöl konmaz.

### Örnek(ler)

» Zaman ağır ağır ilerliyordu. (doğru)

» Zaman ağır, ağır ilerliyordu. (yanlış)

**UYARI** Şart ekinden (-se / -sa) sonra virgöl konmaz.

### Örnek(ler)

» Sıkı giyinmezsen dışarı çıkmaya izin vermem.

**UYARI** Cümlede pekiştirme ve bağlama görevinde kullanılan "de / da" bağlacından sonra virgöl konmaz.

### Örnek(ler)

» Sen razı olmasan da oraya ben de geleceğim.

**UYARI** Metin içinde zarf-fiil ekleri (-ip, -meden, -ince, -ken, -dikçe, -erek, -diğinde, -meksizin ...) ile oluşturulmuş kelimelerden sonra virgöl konmaz.

### Örnek(ler)

» Süleyman, yanımızdan koşarak geçti.

» Selam verip odasına geçti.

### 3. İki Nokta (:)

> Kendisinden sonra örnek verilecek cümlenin sonuna konur.

#### Örnek(ler)

» Bu zor soruyu sınıfta iki kişi bilmişti: Sibel ve Esmâ.

> Kendisinden sonra açıklama yapılacak cümlenin sonuna konur.

#### Örnek(ler)

» Aklın ve bilimin üç büyük düşmanı vardır: Fenalık, cahillik ve tembellik.

> Edebî eserlerdeki karşılıklı konuşmalarda, konuşan kişinin adından sonra konur.

#### Örnek(ler)

» Hacivat: Hoş geldin sevgili Karagöz'üm!

Karagöz: Hoş bulduk kel kafalı kara üzüm!

> Doğrudan yapılan aktarmalarda, aktarılan söz ya da yazıdan önce konur.

#### Örnek(ler)

» Yunus şöyle dedi: "Büyüyünce pilot olacağım."

Bu cümlede başkasından aktarılan bir söz vardır. Bu yüzden aktarılan sözden önce iki nokta kullanılmıştır.

> Genel Ağ (internet) adreslerinde kullanılır.

#### Örnek(ler)

» <http://www.dilbilgisi.net>

> Matematikte bölme işareti olarak kullanılır.

#### Örnek(ler)

»  $49:7 = 7$

#### 4. Noktalı Virgöl (;)

> Cümle içinde virgüllerle ayrılmış tür veya takımları birbirinden ayırmak için konur.

##### Örnek(ler)

» Erkek çocuklara Fatih, Osman, Murat; kız çocuklara ise Buse, Meryem, Havva adları verilir.

> Ögeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.

##### Örnek(ler)

» At ölür, meydan kalır; yiğit ölür, şan kalır.

> Cümleleri birbirine bağlayan "ama, fakat, lâkin, çünkü" gibi bağlaçlardan önce konabilir.

##### Örnek(ler)

» Konuşuyorum; çünkü gerçekleri siz de bilmelisiniz.

#### 5. Üç Nokta (...)

> Tamamlanmamış cümlelerin sonuna konur.

##### Örnek(ler)

» Tepeyi aşınca karşımızda kıpkırmızı gelincik tarlaları...

> Kaba sayıldığı için veya bir başka nedenle açıklanmak istenmeyen kelime ve bölümlerin yerine konur.

##### Örnek(ler)

» Bu sırrı sadece E... biliyor.

» Kılavuzu karga olanın burnu b...tan kurtulmaz.

> Alıntılarda başta, ortada ve sonda alınmayan kelime veya bölümlerin yerine konur.

## Örnek(ler)

» ...

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.  
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!

...

Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,  
"Medeniyet!" dediğin tek dişi kalmış canavar?

...

> Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümün okuyucunun hayal dünyasına bırakıldığını göstermek veya ifadeye güç katmak için konur.

## Örnek(ler)

» Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz!

> Karşılıklı konuşmalarda, yeterli olmayan, eksik bırakılan cevaplarda kullanılır.

## Örnek(ler)

» — Kimsin?

— Ali.

— Hangi Ali?

— ...

— Sen misin, Ali usta?

— Benim!

> Ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirmek için konur.

## Örnek(ler)

» Annesi onu bir bakışta tanıdı:

— Osman...

**UYARI** Üç nokta yerine iki veya daha çok nokta kullanılmaz.

**UYARI** Ünlem ve soru işaretinden sonra üç nokta yerine iki nokta konulması yeterlidir.

## Örnek(ler)

» Nasıl da akşam oldu?..

## 6. Soru İşareti (?)

> Soru bildiren cümle veya sözlerin sonuna konur.

### Örnek(ler)

- » Affedersiniz, Üsküdar'a nasıl gidebilirim?
- » Söylediklerimi anladınız mı?

> Soru bildiren ancak soru eki veya sözü içermeyen cümlelerin sonuna konur.

### Örnek(ler)

- » Gümrükteki memur başını kaldırdı:  
— Adınız?

> Bilinmeyen, kesin olmayan veya şüpheyle karşılanan yer, tarih vb. durumlar için kullanılır.

### Örnek(ler)

- » Yunus Emre (Doğum yeri: ?) → (bilinmeyen)
- » 1496 (?) yılında doğan Fuzuli... → (kesin olmayan)
- » Dün akşam 5 saat (?) ders çalışmış. → (şüpheyle karşılanan)

**NOT** Soru ifadesi taşıyan sıralı ve bağlı cümlelerde soru işareti en sona konur.

### Örnek(ler)

- » Yemeği mutfakta mı yiyelim, balkonda mı?

**UYARI** Metin içinde "mı/mi" eki, cümleye zaman anlamı katıyorsa cümle sonuna soru işareti konmaz.

### Örnek(ler)

- » Hava karardı mı eve gideriz.

## 7. Ünlem İşareti (!)

> Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma gibi duyguları anlatan cümlelerin sonuna konur.

### Örnek(ler)

- » Su ne kadar da soğuk!
- » Ne mutlu sizin gibilere!

> Seslenme, hitap ve uyarı sözlerinden sonra konur.

### Örnek(ler)

- » Dikkat et! Üzerine çamur sıçramasın.
- » Ey Türk gençliği!

**NOT** Ünlem işareti, seslenme ve hitap sözlerinden hemen sonra konulabileceği gibi cümlenin sonuna da konabilir.

### Örnek(ler)

- » Eyvah! Yine geç kaldım.
- Eyvah, yine geç kaldım!

**NOT** Alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırılmak istenen sözden hemen sonra yay ayrıç içinde ünlem işareti kullanılır.

### Örnek(ler)

- » Kendi hâlinde biriymiş (!) kimsenin işine burnunu sokmazmış (!)

## 8. Tırnak İşareti (" ")

> Başka bir kimseden veya yazıdan olduğu gibi aktarılan sözler tırnak içine alınır.

### Örnek(ler)

- » Peyami Safa: "Kendimize uygun eserler okuruz." der.

**NOT** Tırnak içindeki alıntının sonunda bulunan işaret (nokta, soru işareti, ünlem işareti vb.) tırnak içinde kalır. Tırnaktan sonra cümle devam ediyorsa tırnak kapatılır ve cümle küçük harfle devam eder.

### Örnek(ler)

- » Andre Gide: "Yazmaya başlayınca en zor şey samimi olmaktır." diyor.

> Özel olarak belirtilmek istenen sözler tırnak içine alınır.

### Örnek(ler)

» En yakınımız bile olsa "kaldırım"a "tretuvar" diyene kızsak, "yer ayırtmak" yerine "rezerve etme"yi kullananları affetmesek...

> Cümle içerisinde kitapların ve yazıların adları ve başlıkları tırnak içine alınır.

### Örnek(ler)

» Bu sıralar Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Dört Kanatlı Kuş" adlı şiir kitabım okuyorum.

**UYARI** Tırnak içine alınan sözlerden sonra kesme işareti kullanılmaz.

### Örnek(ler)

» Necip Fazıl'ın "Çile"sini okudunuz mu?

## 9. Kesme İşareti (')

> Özel isimlere getirilen iyelik, durum ve bildirme ekleri kesme işaretiyle ayrılır.

### Örnek(ler)

- » Peyami Safa: "Kendimize uygun eserler okuruz." der.
- » Elif Şafak'a, Cüneyt Arkın'a → (Kişi adları, soyadları ve takma adlar)
- » Dünya'nın, Mars'a → (Gök bilimiyle ilgili adlar)
- » Çırağan Sarayı'nın, Çanakkale Şehitleri Anıtı'na → (Saray, köşk, han, kale, köprü, anıt vb. adları)
- » Kaplumbağa Terbiyecisi'nde, Kaşığı'yı → (Kitap, dergi, gazete ve sanat eseri adları)
- » Karabaş'a, Minnoş'u → (Hayvanlara verilen özel adlar)
- » Cumhuriyet Dönemi'nde, Orta Çağ'ın → (Akım, çağ ve dönem adları)

**UYARI** Özel adlara getirilen yapım ekleri, çokluk eki (-lar, -ler) ve bunlardan sonra gelen diğer ekler kesmeyle ayrılmaz.

### Örnek(ler)

» Türklük, Ahmetler, Hristiyanlıktan, Avrupalılaşmak, Aydınli, Atatürkçülüğün...

**UYARI** Kurum, kuruluş, kurul ve iş yeri adlarına gelen ekler kesmeyle ayrılmaz.

### Örnek(ler)

» Türk Tarih Kurumuna, Et Balık Kurumunda

> Kişi adlarından sonra gelen saygı sözlerine getirilen ekleri ayırmak için konur.

### Örnek(ler)

» Fatma Hanım'a, İdris Bey'i

> Kısaltmalara getirilen ekleri ayırmak için konur.

### Örnek(ler)

» ABD'de kasırga, hayatı felce uğrattı.

» Bu film, TV'de ilk kez yayınlanıyor.

**UYARI** Sonunda nokta bulunan kısaltmalarla üs işaretli kısaltmalar kesmeyle ayrılmaz. Bu tür kısaltmalarda ek noktadan ve üs işaretinden sonra, kelimenin ve üs işaretinin okunuşuna uygun olarak yazılır.

### Örnek(ler)

» vb.leri, Alm.yı, cm<sup>2</sup>e (santimetre kareye)

> Sayılara getirilen ekleri ayırmak için konur.

### Örnek(ler)

» Üniversiteden 1993'te mezun olmuş.

» İsterseniz 8'inci kata çıkalım.

> Şiirde veya konuşma sırasında seslerin ölçü ve söyleyiş gereği düştüğünü göstermek için kesme işareti kullanılır.

### Örnek(ler)

» Güzelliğin on par'etmez

Bu bendeki aşk olmasa (Âşık Veysel)

» N'oldu da geri döndünüz?

> Bir ek veya harften sonra gelen ekleri ayırmak için konur.

### Örnek(ler)

» a'dan z'ye kadar, -lık'la türetilmiş sözcükler

**NOT** Özel adlar için yay ayraç (parantez) içinde bir açıklama yapıldığında kesme işareti yay ayraçtan önce kullanılır.

### Örnek(ler)

» Yunus Emre'nin (1240?-1320), Yakup Kadri'nin (Karaosmanoğlu)

## 10. Yay Ayraç (Parantez) (( ))

> Cümlenin yapısıyla doğrudan doğruya ilgisi olmayan açıklamalar için kullanılır.

### Örnek(ler)

» Bu beldenin ormanlarını (Aslında orman demeye de bin şahit gerek.) yok olmaktan kurtarmalıyız.

**NOT** Yay ayraç içinde bulunan özel isimler ve yargı bildiren anlatımlar büyük harfle başlar ve sonuna uygun noktalama işareti getirilir.

» Tiyatro eserlerinde ve senaryolarda konuşanın hareketlerini, durumunu açıklamak ve göstermek için kullanılır.

### Örnek(ler)

» Yaşlı kadın — (Ağır adımlarla yaklaştı.) Evladım, bana yardım eder misin?

> Alıntıların aktarıldığı eseri veya yazarı göstermek için kullanılır.

### Örnek(ler)

» Ne hasta bekler sabahı  
Ne taze ölüyü mezar  
Ne de şeytan bir günahı  
Seni beklediğim kadar

(Necip Fazıl KISAKÜREK)

> Yabancı sözcüklerin okunuşu yay ayraç içerisinde gösterilir.

### Örnek(ler)

» Shakespeare (Şekspir) tiyatro yazarıdır.

> Cümle içerisinde bir sözcüğün eş anlamlısı verildiğinde kullanılır.

### Örnek(ler)

» Şairler teşbih (benzetme) sanatına çok başvurur.

**UYARI** Özel veya cins isme ait ek, ayrıçtan önce yazılır.

### Örnek(ler)

» Cahit Sıtkı Tarancı'nın (1910 – 1954) bazı şiirlerini ezbere biliyorum..

> Bir söze alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırmak için kullanılan ünlem işareti yay ayrıç içine alınır.

### Örnek(ler)

» Adam, çok zeki (!) olduğunu söylüyor..

> Bir bilginin şüpheyile karşılandığını veya kesin olmadığını göstermek için kullanılan soru işareti yay ayrıç içine alınır.

### Örnek(ler)

» 1496 (?) yılında doğan Fuzuli...

## 11. Kısa Çizgi (-)

> Satıra sığmayan sözcükler bölünürken satır sonuna konur.

### Örnek(ler)

» Soğuktan mı titriyordum, yoksa heyecandan, üzüntüden mi bilmem. Havuzun suyu bulanık. Kanepe-  
lerde kimseler yok.

> Ara sözlere ve ara cümleleri ayırmak için kullanılır.

### Örnek(ler)

» Vatanını -Türkiye'yi- çok özlemişti.

> Dil bilgisinde kökleri ve ekleri ayırmak için konur.

### Örnek(ler)

- » mor-ar-t-acak-lar-mış
- » yol-cu-lar

> Fiil kök ve gövdelerini göstermek için kullanılır.

### Örnek(ler)

- » oyna-, ağlat-, bekle-

> Eklerin başına konur.

### Örnek(ler)

- » Bu cümlede -de eki farklı bir işlevde kullanılmış.

> Heceleri göstermek için kullanılır.

### Örnek(ler)

- » du-var-da-ki
- » ak-şam-le-yin

> Kelimeler veya sayılar arasında "-den...-a, ve, ile, ila, arasında" anlamlarını vermek için kullanılır.

### Örnek(ler)

- » 2013-2014 eğitim-öğretim yılı,
- » Fenerbahçe-Galatasaray karşılaşması
- » Türkçe-Fransızca Sözlük

**UYARI** Cümle içinde sayı adlarının yinelenmesinde araya kısa çizgi konmaz.

### Örnek(ler)

- » On on beş dakika önce üç beş kişi buraya geldi.

> Sıfırdan küçük değerleri göstermek için kullanılır.

### Örnek(ler)

- » -2 °C

> Matematikte çıkarma işareti olarak kullanılır.

### Örnek(ler)

»  $50-20=30$

## 12. Uzun Çizgi (—)

> Yazıda satır başına alınan konuşmaları göstermek için kullanılır. Buna **konuşma çizgisi** de denir.

### Örnek(ler)

» Beyza sordu:

— Herkes ekmek parası için çalışıyor da fırıncılar niçin çalışıyor?

**NOT** Oyunlarda uzun çizgi konuşanın adından sonra da konabilir.

### Örnek(ler)

» Sıtkı Bey — Kaleyi kurtarmak için daha güzel bir çare var. Gerçekten ölecek adam ister.  
İslam Bey — Ben daha ölmedim. (Namık Kemal)

**UYARI** Konuşmalar tırnak içinde verildiğinde uzun çizgi kullanılmaz.

### Örnek(ler)

» Sitem dolu bir ses tonuyla seslendi: "Niçin bizimle gelmedin?"

## 13. Eğik Çizgi (/)

> Yan yana yazılması gereken durumlarda mısraların arasına konur.

### Örnek(ler)

» Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak / Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak / O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak / O benimdir, o benim milletimindir ancak. (Mehmet Akif Ersoy)

> Adres yazarken apartman numarası ile daire numarası arasına ve semt ile şehir arasına konur.

### Örnek(ler)

» Merdiven Sokağı No.: 34 / 3 Ladik / SAMSUN

> Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.

### Örnek(ler)

» 13/12/2013, 29/10/2023

> Dil bilgisinde eklerin farklı biçimlerini göstermek için kullanılır.

### Örnek(ler)

» -dik/-dik, -maz/-mez

> Genel Ağ (internet) adreslerinde kullanılır.

### Örnek(ler)

» <http://www.dilbilgisi.net/yazim-bilgisi/noktalama-isaretleri/>

> Matematikte bölme işareti olarak kullanılır.

### Örnek(ler)

»  $100/5 = 20$

## Anlatıcı Türleri

### 1. Birinci Kişi Ağızıyla Anlatım 2. Üçüncü Kişi Ağızıyla Anlatım

Olay anlatımına dayalı metinlerde olayları, kişileri, mekanı okurlara anlatan kişiye **anlatıcı** denir.

> Metinlerde anlatım, **birinci kişili ağızından ve üçüncü kişi ağızından anlatım** olmak üzere iki şekilde yapılır:

### 1. Birinci Kişi Ağızıyla Anlatım

Birinci kişi ağızıyla anlatımlarda yazar, kendi başından geçen veya içinde bulunduğu bir olayı anlatır. Bu tür anlatımlarda çoğu zaman birinci tekil şahıs (ben) veya birinci çoğul şahıs (biz) ekleri kullanır.

## Örnek(ler)

» Kimse farkına varmadan evden çıktım. Doğruca alet edevatın bulunduğu depoya gittim. Duvara yaslı duran kazmayı kaldırıp ağırlığına baktım. İmkani yok, bunu götüremezdim. Çok ağırdı. Küçük keser de aynı görevi görürdü. Aradığım keseri buldum. Depodan çıktım...

## 2. Üçüncü Kişi Ağzıyla Anlatım

Üçüncü kişi ağzıyla anlatımlarda yazar, genellikle duyduğu veya gördüğü şeyleri anlatır. Bu tür anlatımlarda çoğu zaman üçüncü tekil şahıs (o) veya üçüncü çoğul şahıs (onlar) ekleri kullanır.

## Örnek(ler)

» Yazdan kalma bir gündü. Güneş, insanın içini ısıtıyordu. Cemil, sahilde oturmuş, dalgaların sesini dinlerken üstünden hızla geçen martıların çığlığı andıran sesiyle irkildi. Yerinden doğrulup izlemeye koyuldu. Martılar deniz üzerinde iyice süzöldükten sonra suya ani dalışlar yapıyor, küçük balıklar ustaca avlıyordu...

## Anlatım Biçimleri

1. Betimleme 2. Öyküleme 3. Açıklama 4. Tartışma

**Anlatım türleri**, yazarın duygu veya düşüncelerini ya da bir olayı anlatırken kullandığı yöntemlerdir.

> Anlatım teknikleri; **betimleme, öyküleme, açıklama ve tartışma** olmak üzere dört başlıkta incelenir:

## 1. Betimleme (Betimleyici Anlatım)



Betimlemede amaç, okuyucunun anlatılanı gözünde, zihninde canlandırmasını sağlamaktır.

Varlıkların okuyucunun gözünde, zihninde canlanacak şekilde ayırt edici nitelikleriyle resim çizer gibi anlatılmasına **betimleme (tasvir etme)** denir.

Betimlemede gözlem esastır. Gözlemler elde edilen bilgiler açık, sade ve anlaşılır bir dille okuyucunun gözünde canlanacak şekilde anlatılır. Betimlemede yazar, tasvir edeceği varlığı kendi bakış açısına, kendi görüş ve değerlendiriş biçimine göre anlatır, betimlemeye kendi yorumunu katabilir.

### Örnek(ler)

» “Başımızın üstünde her zaman yeşil, iğne yapraklı dallardan örülü bir çatı var. Dallar öylesine sık ki, güneş ışığı aşağıya süzülemez bile. Ormanın içine doğru kilometrelerce uzayıp giden toprak bir yol... Çevredeki çiçeklerin insanı bayıltıcı kokusu ve kuşların tatlı nağmeleri...”

Bu parçada ormanın içindeki bir yerin betimlemesi yapılmıştır. Yazar bunu yaparken kendi yorumunu da katmıştır.

> Betimlemeler insanı konu alabilir. Kişinin dış görünüşünün, fiziksel özelliklerinin (yüzü, gözü, saç rengi, kolları, bacakları, boyu vs.) yanı sıra iç dünyası ve karakter özellikleri (sevdikleri, sevmedikleri, düşündükleri, tepkileri, duyguları, önem verdikleri vs.) de anlatılabilir.

### Örnek(ler)

» “Kapıda yaşlı bir adam belirdi. Üzerinde biraz eski, açık mavi bir takım elbise vardı. Ceketin üst cebinde üçgen şeklinde kıvrılmış mendil, kravatıyla aynı renkteydi. Yer yer ağarmış saçlarını sol tarafa yatırmış, hâlâ siyahlığını koruyan bıyıklarını üst dudağının üzerini kapatacak şekilde bırakmış. Ayağında yıllar önce gençlerin oldukça rağbet ettiği ucu sivri ucu küt biçimli ayakkabılar vardı.”

Bu parçada yaşlı adamın fiziksel özelliklerinden, dış görünüşünden bahsedilerek betimleme yapılmıştır.

## 2. Öyküleme (Öyküleyici Anlatım)

Tasarlanmış veya yaşanmış bir olayın başkalarına sözle ya da yazıyla anlatıldığı anlatım biçimine öyküleme (hikâye etme) denir.

## Örnek(ler)

» “Derse geç kalmıştım. Hemen bir taksi tuttum. Taksici beni derse yetiştirmek için biraz hızlı sürdü. Önümüzde giden araç ani fren yapınca ona arkadan çarptık. Bereket, taksici hemen frene basmıştı da çarpışma hafif oldu. Tabii ben de derse yetişemedim.”

Görüldüğü gibi bu parçada kişi, okula giderken başına gelenleri anlatmış. Bu anlatımda dikkat ederseniz, bir olay zaman içinde anlatılmış. Derse geç kalıyor, taksi tutuyor, bindiği taksi başka bir araca çarpıyor. Demek ki bu parçanın anlatımında öyküleyici anlatımdan yararlanılmıştır.

Öyküleme, anlatımı yönüyle betimlemeye benzer. Bu nedenle öyküleme betimsel anlatımla karıştırılabilir.

## Öyküleme ile Betimleme Arasındaki Fark

Öykülemede olaylar, kişi veya kişilerin başından belli bir yerde ve belli bir zamanda geçer. Betimlemede ise zaman akış içinde değildir ve kişi veya kişilerin başından geçen herhangi bir olay söz konusu değildir.

Yani betimlemede belli bir zamanda durur nitelikteki eylem veya varlıklar tanıtılır. Öykülemede ise zaman akış halindedir ve olaylar bu akış içinde verilir. Buna fotoğraf ve film örneğini verebiliriz: Fotoğrafta zaman, olay ve varlıklar donmuş durumdadır. İşte betimleme bu donmuş durumun sözcüklere dökülmüş şeklidir. Oysa filmde zaman, olay ve varlıklar hareket halindedir, işte öyküleme de belli bir zaman aralığında geçen olayları anlatan film gibidir.

## 3. Açıklama (Açıklayıcı Anlatım)

Bilgi vermek amacı ile oluşturulan yazılarda kullanılan anlatım tekniğidir. Bu tür yazılarda amaç okuyucuyu bilgilendirmek, ona bir şeyler öğretmek olduğu için sade ve anlaşılır bir dil kullanılır. Açıklayıcı anlatımda yazar, duygularına yer vermez, nesnel bir anlatım hakimdir.

## Örnek(ler)

» “Yakup Kadri Karaosmanoğlu edebiyatımızın önde gelen sanatçılarından biridir. Roman, hikâye, anı gibi değişik alanlarda eserler vermiş olan sanatçı daha çok romanları ile tanınmaktadır. Romanlarında önceleri kişisel konuları işleyen sanatçı daha sonra toplumsal konulara yönelmiştir. “Kiralık Konak”ta nesiller arası duygu ve

düşünce farklılıklarını işleyen sanatçı, "Yaban" romanında Kurtuluş Savaşı yıllarında köy yaşamını, köylü – aydın çatışmasını işlemiştir."

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi parçada "Yakup Kadri" okuyucuya tanıtılmış, sanatçının eserleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. İşte öğreticiliği esas alan bu tür anlatıma açıklayıcı anlatım denir.

#### 4. Tartışma (Tartışmacı Anlatım)

Yazarın kendi doğrularına okuyucuyu inandırmak, onu kendi gibi düşündürmek için kullandığı anlatım tekniğine **tartışma** denir.

Amaç kendi düşüncesini savunmak, varsa yanlış düşünceyi çürütmek olduğundan yazar, düşüncelerini sanki karşısında okuyucu varmış da onunla konuşuyormuş gibi ele alır. Kendi görüşünü ortaya koyar, karşıt görüşün dayanaksız olduğunu örnekleri ile gösterir.

Bu yöntemde önce eleştirilecek olan düşünce verilir. Yazar, kendi düşüncesinin doğruluğunu, eleştirdiği düşüncenin ise yanlışlığını savunur.

#### Örnek(ler)

» "Bazı bilim adamları yanlış, anlaşılmaz bir Türkçe ile yazıyorlar. Üstelik bunlar, edebiyatçı olmadıklarını ileri sürerek, hoş görülmelerini de istiyorlar. Ama bu, mazeret olamaz. Çünkü bizim onlardan istediğimiz; duygu ve düşüncelerini düzgün bir dille yazmalarındır. Bunun için de sanatçı olmaya gerek yoktur. Her insan ana dilini hatasız kullanacak ölçüde bilmelidir bence."

Görüldüğü gibi yazar yukarıdaki parçada önce, eleştirdiği düşünceyi vermektedir. Dili yanlış kullanan bazı bilim adamlarını eleştirmektedir. Bu konuda hoş görülmeyi isteyen bilim adamlarını ise haksız bulmaktadır. Yazar, her insanın ana dilini düzgün, yanlışsız kullanması gerektiğini savunmaktadır. Bunun için de bazı bilim adamlarının iddia ettiği gibi sanatçı olmak gerekmediğini doğru görüş olarak okuyucuya aktarmaya çalışmaktadır.

#### 2. Sayıların Yazımı

> Sayılar metin içerisinde yazıyla yazılır.

#### Örnek(ler)

- » Üç ay sonra İzmir'e gideceğim.
- » Bu gelenek **bin** yıldır sürüyor.

> Saat, para tutarı, ölçü, istatistik verilere ilişkin sayılarda rakam kullanılır.

### Örnek(ler)

- » Bugün okula saat 11.00'de gideceğiz.
- » Manavdan **5 kg** soğan aldık.

**NOT** Saat ve dakikalar metin içinde yazıyla da yazılabilir.

### Örnek(ler)

- » Saat **dokuzu beş** geçe...

> Birden fazla sözcükten oluşan sayılar ayrı yazılır.

### Örnek(ler)

- » üç yüz altmış beş, bin iki yüz elli...
- » Bir yıl **üç yüz altmış beş** gündür.

> Para ile ilgili işlemler ve senet, çek vb. ticarî belgelerde geçen sayılar bitişik yazılır. Buradaki amaç belgenin üzerinde sonradan değişiklik veya ekleme yapılmasını önlemektir.

### Örnek(ler)

- » 675,53 (altıyüzyetmişbeşTL, otuzbeşKr)

> Dört veya daha çok basamaklı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve aralarına nokta konur.

### Örnek(ler)

- » 4.567, 328.197, 49.750.812, 4.250.310.500...
- » Türkiye'nin nüfusu 2012 yılı sonunda **75.627.384** kişiye ulaştı.

> Dört veya daha çok basamaklı sayıların kolay okunabilmesi amacıyla içinde geçen "bin, milyon, milyar ve trilyon" sözleri harfle yazılabilir.

### Örnek(ler)

- » 1 milyar 500 milyon kişi, 3 bin 255 kalem...
- » Türkiye'nin nüfusu 2012 yılı sonunda **75 milyon 627 bin 384** kişiye ulaştı.

> Sayılarda kesirler virgüle ayrılır.

### Örnek(ler)

» 4,56; 15,2

> Sıra sayıları yazıyla ve rakamla gösterilebilir. Rakamla gösterilmesi durumunda ya rakamdan sonra bir nokta konur ya da rakamdan sonra kesme işareti konularak derece gösteren ek yazılır.

### Örnek(ler)

» 15., 56., XX.; 15'inci, 56'ncı

**NOT** Sıra sayıları ekle gösterildiklerinde rakamdan sonra sadece kesme işareti ve ek yazılır, ayrıca nokta konmaz.

### Örnek(ler)

» 8.'inci (yanlış) 8'inci (doğru), 2.'nci (yanlış) 2'nci (doğru)

**NOT** Üleştirme sayıları rakamla değil yazıyla belirtilir.

### Örnek(ler)

» 8'er (yanlış) sekizer (doğru), 2'şer (yanlış) ikişer (doğru)

**NOT** Romen rakamları tarihî olaylarda, yüzyıllarda, hükümdar adlarında, tarihlerde ayların yazılışında, kitap ve dergi ciltlerinde, kitapların asıl bölümlerinden önceki sayfaların numaralandırılmasında, maddelerin sıralandırılmasında kullanılır.

## Kök (İsim Kökleri – Fiil Kökleri)

Kök, bir sözcüğün **parçalanamayan, anlamlı, en küçük** parçasıdır. Sözcüğün kökü bulunurken sondan başa doğru ekler çıkarılır, kalan bölüm köktür.

### Örnek(ler)

» **dur** -ak-lar-ı-mız-dan

Kök

Örnekte de görüldüğü gibi, atabildiğimiz her şeyi attıktan sonra elimizde kalan, daha fazla parçalayamayacağımız "dur-", bu sözcüğün köküdür.

**NOT** Kök, sözcüğün tamamıyla anlam ilişkisi taşımalıdır.

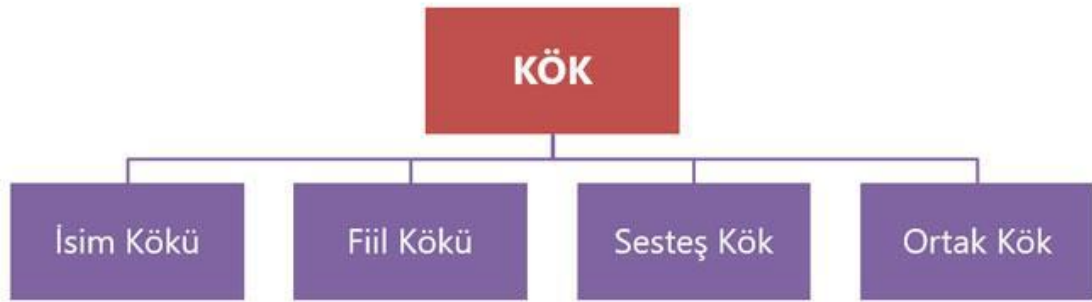
### Örnek(ler)

» balıkçılar

Kök

bu sözcüğü incelediğimizde anlamlı en küçük parçanın "bal" sözcüğü olduğunu görüyoruz. Ancak "bal", kelimenin tamamıyla anlam ilişkisi taşımadığı için bu sözcüğün kökü olamaz. Bu yüzden kelimenin tümüyle anlam ilişkisi bulunan "balık" sözcüğü bu sözcüğün köküdür.

> Kökler, **isim kökü**, **fiil kökü**, **sesteş kök** ve **ortak kök** olmak üzere dörde ayrılır:



Dil Bilgisi.net  
dilin  
adresi

Kök Kavram Haritası

## 1. İsim (Ad) Kökleri

Varlıkların, kavramların, duyguların ismi olan köklere **isim kökü** denir. İsim kökleri cümle içinde "isim, zamir, zarf, sıfat, edat, bağlaç ve ünlem" göreviyle kullanılabilir. Dilimizde isim kökleri en fazla üç heceden oluşur.

### Örnek(ler)

» at, bel, göz, kan, kül, o, pek, siz, sol, yol, araba, kitap...

» "içimizden" sözcüğünün anlamlı en küçük parçası "iç" sözcüğüdür. Ancak burada bahsedilen içmek fiili değil, bir şeyin içidir. Bu yüzden "içimizden" sözcüğünün kökü isim köküdür.

> İsim kökleri "**-mak / – mek**" mastar ekini almazlar.

### Örnek(ler)

"kalemlik" sözcüğünün anlamlı en küçük parçası yani kökü "kalem" sözcüğüdür.

"kalem" sözcüğüne "-mek" veya "-mak" eklerinden birini getiremeyiz. Bu nedenle "kalem" sözcüğü ad köküdür.

> Yansıma kökler de isim köklerinden sayılır.

### Örnek(ler)

cız, çat, fis, güm, pat, şar, vız...

## 2. Fiil (Eylem) Kökleri

İş, oluş veya durum bildiren köklere **fiil kökü** denir. Fiil kökleri "**-mak / – mek**" mastar ekini alabilen köklerdir.

### Örnek(ler)

» aç-, at-, çiz-, del-, gel-, kal-, tak-, yık-, yüz-...

» "sevgi" sözcüğünün kökü "sev" dir. "sev" sözcüğüne "-mek" ekini getirdiğimizde "sevmek" olur. Mastar eki getirdiğimizde anlamlı bir sözcük elde edebildiğimiz için "sev-" fiil köküdür ve "sevgi" fiil köklü bir sözcüktür.

» “solungaç” sözcüğünün kökü olan “solu” sözcüğü “-mak” eki alarak “solumak” olabilir. Bu nedenle “solungaç” sözcüğü fiil köklüdür.

**NOT** Fiil köklerini ad kökleri gibi tek başına yazıp söyleyemeyiz. Master durumundaki fiil köklerinin sonuna ya kısa çizgi (–) konur ya da “–mak, –mek” master eki getirilir. Fiilin sonuna konan kısa çizgi (–), “mak, mek” diye okunur. Örneğin “yirt–” fiil kökü “yırtmak” olarak okunur.

**İPUCU** Bir sözcüğün kökünün isim kökü mü fiil kökü mü olduğunu bulmanın en kolay yolu sözcüğün köküne “-mak / –mek” master eki getirip denemektir.

“gözlük” → kökü “göz”dür → master eki eklersek “gözmek” olur → “gözmek” sözcüğü anlamsız olduğu için “göz” isim köküdür.

“geçit” → kökü “geç”tir → master eki eklersek “geçmek” olur → “geçmek” sözcüğü anlamlı olduğu için “geç” fiil köküdür.

Yalnız bunu yaparken aşağıda anlatacağımız sesteş ve ortak kök özelliklerinin göz önünde bulundurulması gerekir.[/db\_ornek]

### 3. Sesteş Kökler

Yazılışları aynı olmasına rağmen anlamları ve türleri farklı olan köklere **sesteş kök** denir.

#### Örnek(ler)

» Bahçeye büyük bir çukur **kazın**.

cümlesindeki “kazın” sözcüğünün kökünü incelediğimizde kökün master eki alabildiğini görüyoruz. Bu nedenle sözcüğün kökü fiildir.

» Hayvanat bahçesindeki **kaz** elini ısırmış.

Burada ise yukarıda fiil kökü olarak kullanılan “kaz” sözcüğünün isim kökü olarak kullanıldığını görüyoruz. Çünkü burada sözü edilen kümes hayvanı olan kazdır.

**UYARI** Sesteş kökler arasında anlam ilişkisi bulunmaz.

SESTEŞ KÖK		İSİM	FiİL
gül	→	gül çiçek, bitki	gül- gülmek
yaz	→	yaz mevsim adı	yaz- yazı yazmak
kan	→	kan damarlarımızdaki kırmızı sıvı	kan- inanmak
var	→	var mevcut, bulunan	var- ulaşmak
		ARALARINDA ANLAM İLGİSİ YOK	

#### 4. Ortak Kökler

Hem isim hem de fiil olarak kullanılabilen köklere **ortak kök** denir. Ortak kökler arasında anlam ilişkisi vardır.

ORTAK KÖK		İSİM	FiİL
göç	→	göç	göç-
tat	→	tat	tat-
şiş	→	şiş	şiş-
boya	→	boya	boya-
		ARALARINDA ANLAM İLGİSİ VAR	

**Sesteş kök ile ortak kök arasındaki fark:** Sesteş kökler arasında anlam ilişkisi bulunmazken ortak kökler arasında belirgin bir anlam ilişkisi vardır.

## Kökün Özellikleri

### 1. Kök, Sözcüğün Başındadır

Türkçe, sondan eklemeli bir dildir. Türkçede bütün ekler sona gelir. Bu yüzden Türkçede kök, her zaman sözcüğün başındadır.

### 2. Kök, Ek Alırken Yapısal Değişikliğe Uğramaz

Kök, tâbi olunan; ek, tâbi olan ögedir. Başka bir deyişle Türkçede, kök sabit kalır, ek köke uyum sağlamaya çalışır. Bu yüzden kökler, ek alsalar da bir değişime uğramazlar. Ancak bu olayın bozulduğu birkaç istisnai durum vardır:

> Yönelme eki alan 1. ve 2. tekil kişi zamirleri ses değişimine uğrar:

ben -> bana      sen -> sana

## Ek (Yapım Ekleri – Çekim Ekleri)

**1.Yapım Ekleri 2. Çekim Ekleri** (Çokluk Eki, Hâl Ekleri, İlgî Ekleri, İyelik Ekleri, Eşitlik Ekleri, Kip Ekleri, Şahıs Ekleri)

Sözcüklerin cümle içindeki görevlerini belirtmek ya da sözcüklerde yeni sözcük üretmek amacıyla kullanılan seslere / hecelere **ek** denir.

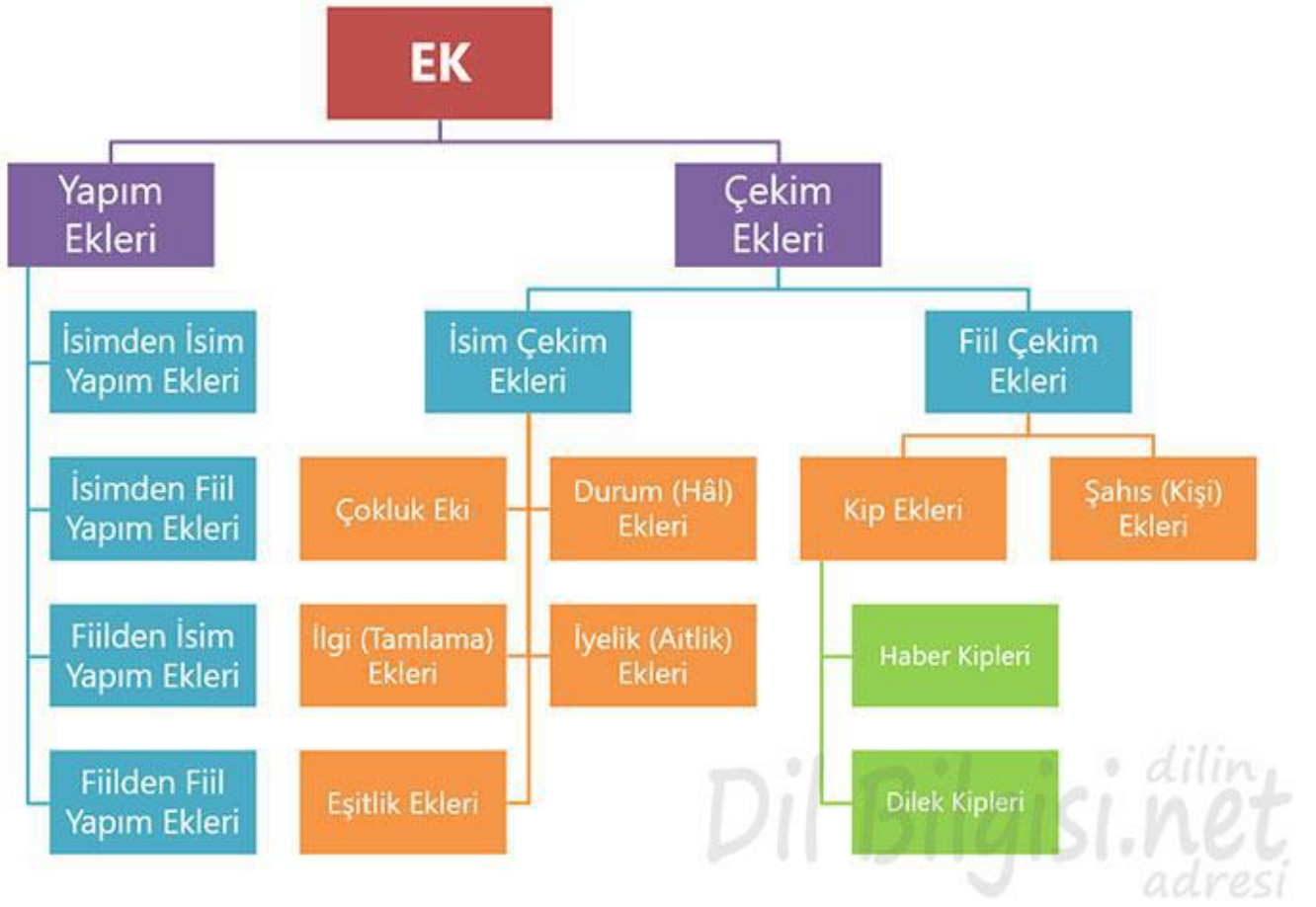
### Türkçede Eklerin Özellikleri

> Sözcüklere cümlede görev yüklenirken ve onlardan yeni sözcükler türetilirken öncelik yapım eklerindedir. Yapım eklerinin üzerine çekim ekleri gelir. Ama bir iki ek haricinde çekim ekinin üzerine yapım eki getirilemez.

> Türkçede ekler, ünlü uyumu kurallarına uyarlar. Bu yüzden eklendikleri hece ya da sözcükteki ünlülere göre ses değişimine uğrarlar. Örneğin, belirli geçmiş zaman kipi eki bu bağlamda (-dı, -di, -du, -dü; -tı, -ti, -tu, -tü) olarak karşımıza çıkar. Ancak **-yor, -ken, -ki, -leyin, -mtrak** ve **-gil** ekleri ses değişimine uğramaz.

> Ekler kendilerinden önceki sözcüklere bitişik yazılır. Yalnız, "mi" soru eki **her zaman ayrı** yazılır.

> **Ekler**, yapım ekleri ve çekim ekleri olmak üzere iki ana başlıkta incelenir:



Ek Kavram Haritası

## 1. Yapım Ekleri

Sözcüklere gelerek onlardan yeni sözcükler türeten eklerdir. Yapım ekleri eklendiği sözcüğün anlamını da türünü de değiştirir. Kısacası yapım eki, adından da anlaşılacağı gibi, sözcüklerden **yeni sözcük yapımı**şini yapar.

Yapım ekleri her zaman çekim eklerinden önce gelir. Yapım eki almış bir sözcüğe [türemiş sözcük](#) ya da [gövde](#) denir.

> Yapım ekleri dörde ayrılır:

### 1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

İsim kök veya gövdelerine gelerek onlardan yeni isimler yapan eklerdir.

## Örnek(ler)

» <b>tuz</b> İsim kökü	-	<b>luk</b> İsimden İsim Yapım Eki
» <b>sanat</b> İsim kökü	-	<b>çı</b> İsimden İsim Yapım Eki

- » **-lik:** zeytinlik, şekerlik, suluk, insanlık, kardeşlik
- » **-li:** köylü, nişanlı, renkli, mavili, bilgili, görgülü
- » **-siz:** evsiz, huysuz, akılsız, işsiz, parasız
- » **-cil:** evcil, otçul, bencil
- » **-cık:** kızılçık, arpacık, kulakçık, kitapçık
- » **-daş:** meslektaş, vatandaş, arkadaş, sesteş
- » **-inci:** üçüncü, beşinci
- » **-msı:** acımsı, ekşimsi
- » **-sal:** kumsal, evrensel
- » **-it:** yaşıt
- » **-tı:** horultu civıltı



Kaynak: [KarikaTürkçe Dersi Facebook Sayfası](#)

## 1.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri

İsim kök veya gövdelerine gelerek fiil oluşturan eklerdir.

### Örnek(ler)

» <b>garip</b> İsim kökü	–	<b>se-</b> İsimden Fiil Yapım Eki
» <b>kan</b> İsim kökü	–	<b>a-</b> İsimden Fiil Yapım Eki

- » **-le:** başla-, suçla-, sula-, terle–
- » **-al:** azal-, çoğal-, düzel–
- » **-i:** doğrul-, sivril–
- » **-a:** kana-, yaşa-, türe-, boşa–
- » **-da:** fısılda-, horulda-, gürülde–
- » **-at:** yönet-, gözet–
- » **-kır:** fışkır-, haykır–
- » **-lan:** evlen–
- » **-laş:** şakalaş-, dertleş-, çocuklaş–
- » **-(a)r:** morar-, karar-, yaşar–
- » **-se:** önemse-, garipse–

## 1.3. Fiilden İsim Yapım Ekleri

Fiil kök veya gövdelerine gelerek isim türeten eklerdir.

### Örnek(ler)

» <b>as</b> Fiil kökü	–	<b>kı</b> Fiilden İsim Yapım Eki
» <b>kork</b> Fiil kökü	–	<b>u</b> Fiilden İsim Yapım Eki

- » **-im:** seç**im**, üret**im**, böl**üm**, çöz**üm**, ver**im**
- » **-gi:** verg**i**, sevg**i**, görg**ü**, bilg**i**, örg**ü**, serg**i**, alg**ı**, atk**ı**
- » **-gın:** dalg**ın**, kızg**ın**, bilg**in**, durg**un**, salg**ın**
- » **-ı / -i:** yaz**ı**, doğ**u**, bat**ı**, gezi, tart**ı**
- » **-ıcı / -ici:** yırt**ıcı**, sat**ıcı**, yap**ıcı**, geç**ici**, kuruc**u**
- » **-ca:** düş**ünce**, eğlenc**e**
- » **-ecek:** giye**cek**, yakac**ak**, açac**ak**
- » **-ak:** yata**k**, kaçac**ak**, durac**ak**,
- » **-ga:** böl**ge**, bilg**e**, süpür**ge**,
- » **-gan:** çalış**kan**, unut**kan**, çeking**en**
- » **-gıç:** bilg**iç**, dalg**ıç**, başlang**ıç**
- » **-ik:** kesik, aç**ık**, göç**ük**, kır**ık**
- » **-ın / -in:** yağ**ın**, ak**ın**, tüt**ün**, ekin,
- » **-nç:** gül**ünç**, bası**nç**,
- » **-inti:** esint**i**, çıkınt**i**, dökünt**ü**,
- » **-(e)r:** gelir, gider, okur,
- » **-maca:** bulmac**a**, kesme**ce**
- » **-sel:** görsel, uysal, işitsel
- » **-anak:** gelenek, görenek, olanak, seçenek
- » **-ış:** dikiş, yürüyüş
- » **-it:** geçit, yakıt, ölçüt
- » **-ma:** dondurma, danışma
- » **-mak:** çakmak, ekmek
- » **-tı:** belirti, kızartı

#### 1.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

Fiil kök veya gövdelerine gelerek yeni fiiller türeten eklerdir.

##### Örnek(ler)

» <b><u>kov</u></b> Fiil kökü	–	<b><u>ala-</u></b> Fiilden Fiil Yapım Eki
» <b><u>gez</u></b> Fiil kökü	–	<b><u>dir-</u></b> Fiilden Fiil Yapım Eki

- » **-t:** yürüt-, anlat-, ağlat-
- » **-(a)r:** kopar-, çıkar-, uçur-, düşür-
- » **-dır:** yazdır-, açtır-, bıktır-, sordur-
- » **-(ı)l:** atıl-, yazıl-, çözül-, sorul-
- » **-(ı)n:** taran-, yıkan-, silin-, alın-
- » **-ele:** kovala-, itele-
- » **-ı:** kazı-, sürü-
- » **-msa:** anımsa-, gülümse-

## 2. Çekim Ekleri

Sözcüklerin çekimlenerek değişik yerlerde ve görevlerde kullanılmasını sağlayan eklere **çekim eki** denir. Çekim ekleri, kelimenin biçimini değiştirir; anlamını değıştirmez. Eklendiğı sözcüğe yeni bir anlam kazandırmaz.

Çekim ekleri, sözcüklerin diğer sözcüklerle bağ kurmasını; sözcüklerinin cümlede görev almasını; hâlini, sayısını, zamanını, şahsını belirtir. Kısaca çekim ekleri sözcüklerin cümle kuruluşunu gerçekleştirmesini sağlar. 2. tekil kişi emir kipiyle kurulan tümcelerin (Atla. Koş. Bak. Ye. ...) haricinde hiçbir tümce, çekim eki olmadan kurulamaz.

### Örnek(ler)

Okul git > Okul-**a** git-(i)**yor-um** → Okula gidiyorum.  
Ağaç dal kır > Ağaç-**ın** dal-**ı**-(n)ı kır-**dı-lar** → Ağacın dalını kırdılar.

> Çekim ekleri, getirildikleri kelimenin türüne göre, **isim (ad) çekim ekleri** ve **fiil (eylem) çekim ekleri** olmak üzere **iki** öbekte incelenir:

### 2.1. İsim (Ad) Çekim Ekleri

İsimlerin ve isim soylu sözcüklerin sonuna gelerek onları diğer isimlere, edatlara, eylemlere bağlayan; cümle içindeki görevlerini belirleyen, ait oldukları kişileri belirten ve isimlerin çeşitli durumlarını bildiren eklerdir.

> İsim çekim ekleri şunlardır:

1. Çokluk Eki
2. Durum (Hâl) Ekleri
3. İlgî (Tamlama) Ekleri

4. İyelik (Aitlik) Ekleri
5. Eşitlik Ekleri

### 2.1.1. Çokluk (Çoğul) Eki (-lar / -ler)

İsimlerin sayı bakımından birden çok olduğunu belirtir.

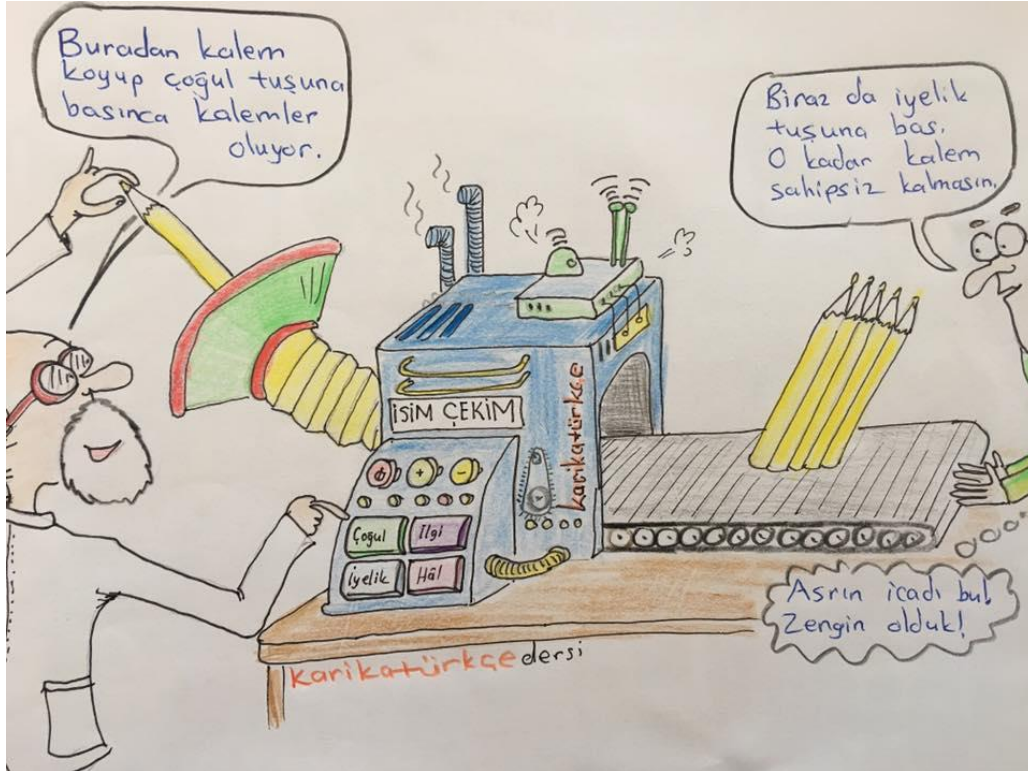
#### Örnek(ler)

- » Martı**lar** kanat çırpıp gökyüzüne.
- » Şehir**ler** beton yığınına döndü.

> Çokluk eki, eklendiği sözcüğe çokluk anlamı dışında farklı anlamlar da kazandırır.

#### Örnek(ler)

- » Türkler köklü milletlerdendir. ("millet" anlamı)
- » Beş yaşlarında bir çocu**ğu** var. ("yaklaşık" anlamı)
- » Bu akşam Bülent Beyler bize gelecekler. ("aile" anlamı)
- » Sabahları spor yaparım. ("her" anlamı)



Kaynak: [KarikaTürkçe Dersi Facebook Sayfası](#)

## 2.1.2. Durum (Hâl) Ekleri (-i, -e, -de, -den)

İsmlere belirtme, yönelme, bulunma ve ayrılma anlamı katan eklerdir. Dört başlıkta incelenir:

### a) Belirtme durumu eki (-i / -ı / -u / -ü)

Eylemdeki işten, hareketten, oluştan etkilenen varlığı belirtir. Bu eki alan sözcük, cümlede belirtili nesne olur.

#### Örnek(ler)

- » Evi boyadım.
- » Avcı balığı yakaladı.
- » Külü üstüme savurdu.

> Türkçede iki tane "-i" eki vardır:

-i: belirtme durumu eki: Kalem-i aldı. (Neyi aldı?)

-i: iyelik eki: (onun) kalem-i

### b) Yönelme durumu eki:(-e / -a)

İsme getirilen "-a, / -e" hâl ekidir.

#### Örnek(ler)

- » Hafta sonu pazara gittim.
- » Erikleri üç liraya aldım.
- » Sabaha dönerim.

### c) Bulunma durumu eki: (-de / -da / -te / -ta)

İsmlere "-da / -de / -ta / -te" ekleri getirilerek yapılır. Durum, zaman ve yer bildirir.

#### Örnek(ler)

- » Defterimi evde unuttum.
- » Yetmişinde kadından ne istedin?
- » Kitabı bir solukta okudum.
- » Okullar bu yıl da eylülde açılacak.

**UYARI** Bulunma durumu eki, bağlaç olan “**de / da**” ile karıştırılmamalıdır. Bulunma durumu eki olan “**-de/ -da**” **birleşik**; bağlaç ve ilgeç olan “**de / da**” ise daima **ayrı** yazılır.

### Örnek(ler)

- » Telefonum kardeşim**de** kaldı.
- » Sinemaya kardeşim **de** gelmek istiyor.

d) Ayrılma (Çıkma) durumu eki: (-den / -dan / -ten / -tan)

İsmlere “-dan / -den / -tan / -ten” ekleri getirilerek yapılır. Yer, zaman, sebep ve karşılaştırma bildirir.

### Örnek(ler)

- » O, yemeğini her gün ev**den** getirir.
- » Sıcak**tan** bayıldı. Yorgunluk**tan** uyuyakalmış.
- » Kardeşin**den** daha çalışkan.
- » İzmir’e akşam**dan** gidelim.

### 2.1.3. İlgili (Tamlama) Ekleri (-ın / -in / -un / -ün)

Bir ismi başka bir isimle ilgili hale getirir; isimleri isimlere bağlar.  
Bu ek 1. tekil ve 1. çoğul şahıs için “-im” şeklindedir: ben-**im**, biz-**im**

> Belirtili isim tamlaması kurar:

### Örnek(ler)

- » Bebeğin yüzü çok sevimli.
- » Kardeşim benim kalemimi almış.

### 2.1.4. İyelik (Aitlik) Ekleri (-m, -n, -i, -miz, -niz, -leri)

İsmlere gelerek onların kime veya neye ait olduğunu belirten eklerdir. Şahıslara göre çekimlenir.

### Örnek(ler)

(benim) defter**im**

(senin) defter**in**

(onun) defteri**i**

(bizim) defter**imiz**

(sizin) defter**iniz**

(onların) defter**leri**

» Ev**imizin** küçük bir bahçesi var.

» Gömleğ**imin** düğmesi kopmuş.

**UYARI** İyelik eklerini belirtme hal eki ile karıştırmamak gerekir.

### Örnek(ler)

» Ev**i** yeni aldık. (o evi)

» Ev**i** çok büyükmüş. (onun evi)

Bu iki sözcükte de "-i" eki var. Hangisi iyelik, hangisi hâl anlamak için şu soruyu sorabiliriz: "**Kimin evi?**"

Bu soruyu sorduğumuzda ikinci cümlenin cevap verdiğini ve "Onun evi büyükmüş." şeklinde söylenebildiğini görüyoruz. Öyleyse "-i" eki ikinci cümlede iyelik eki, birinci cümlede ise "Neyi aldık?" sorusuna cevap verdiğinden "-i" hâl eki olarak kullanılmıştır.

Ayrıca "-i" eki almış sözcüğün başına "onun" sözcüğü getirerek de bunu anlayabiliriz. (Onun) "Ev**i** yeni aldık." olmuyor, ama (Onun) "Ev**i** çok büyükmüş." oluyor. Demek ki ikinci cümledeki "-i" eki, iyelik ekidir.

### 2.1.5. Eşitlik Ekleri (-ca / -ce / -ça / -çe)

Eşitlik ekleri, isim soylu sözcüklere gelerek onlara çeşitli anlamlar katarlar.

### Örnek(ler)

» Böyle çocukça davranmamalısın. (benzerlik)

» Ailece tatile gittik. (topluluk, birlikte)

- » Benden boyca uzunsun. (karşılaştırma, bakımından)
- » Bence sen de haklısın. (görelilik, kanaat)
- » Masraflarınız şirketimizce karşılanacak." (tarafından)

## 2.2 Fiil (Eylem) Çekim Ekleri

Fiiller, çekimli hâlde kullanılır. İkinci tekil kişi emir çekimi hariç bütün eylemler çekim eki olarak kullanılır. Fiil çekim ekleri, fiil kök veya gövdelerine eklenerek, fiillerin zamanını, yapılış şeklini ve şahsını (eylemi yapan kişiyi) belirtirler.

Eylem çekim eklerini 2 temel grupta sınıflandırabiliriz:

### 1) Kip ekleri

a) Bildirme (zaman) kipi ekleri

b) Dilek kipi ekleri

### 2) Kişi (şahıs) ekleri

#### 2.2.1 Kip Ekleri

Eylemin gösterdiği kılış, durum veya oluşun zamana bağlı olarak nasıl gerçekleştiğini veya gerçekleşeceğini gösteren söyleyiş kalıplarına kip adı verilir.

#### a) Bildirme (Haber) Kipi Ekleri

Eylemin gerçekleşmesi, zaman kavramı içinde mümkündür. Zaman içinde eylem ya gerçekleşmiştir, ya gerçekleşmektedir ya da sözün söylenmesinden sonraki bir zaman diliminde gerçekleşecektir. Eylemlerin gerçekleşme zamanını bildirmek için kip ekleri kullanılır.

Dilimizde **4 temel zaman** vardır, bunlar:

#### 1) Geçmiş zaman

a) Bilinen (görülen / belirli) geçmiş zaman

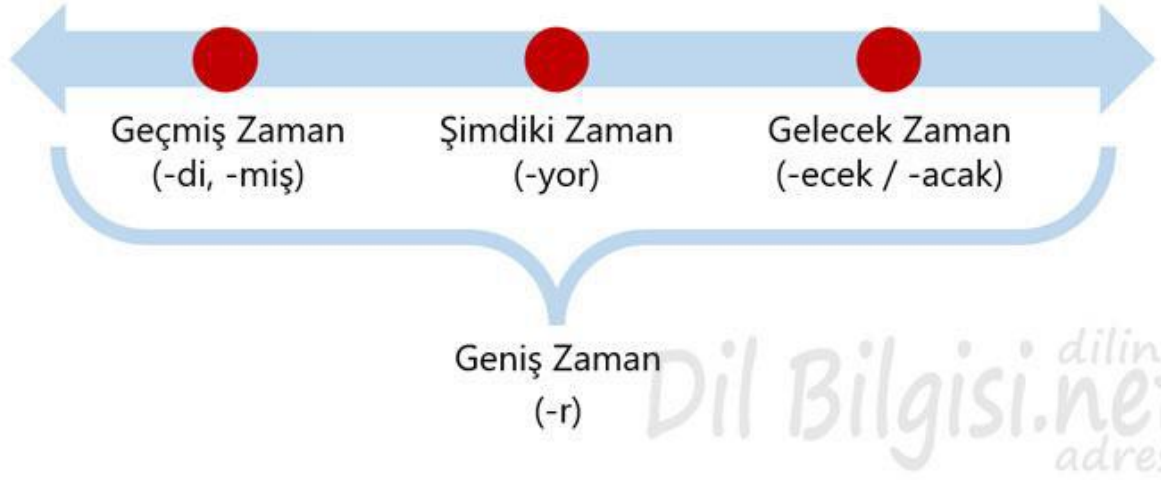
b) Öğrenilen (duyulan / belirsiz) geçmiş zaman

#### 2) Şimdiki zaman

#### 3) Gelecek zaman

4) **Geniş zaman** (Tüm zamanları kapsar.)

# FİİLLERDE ZAMAN



Eylemlerde Zaman

## 1- Geçmiş Zaman Eki (-di, -miş)

Eylemin geçmişte yapıldığını bildiren zamandır. **Bilinen (görülen / belirli)** geçmiş zaman ve **öğrenilen (duyulan / belirsiz)** geçmiş zaman olmak üzere ikiye ayrılır.

### a- Bilinen (Görülen / Belirli) Geçmiş Zaman Eki (-di / -dı / -du / -dü / -tı / -ti / -tu / -tü)

Görülen, tanık olunan, bilinen veya yapıldığından emin olunan geçmişe ait bir eylemin anlatılmasında veya bildirilmesinde kullanılır.

#### Örnek(ler)

- » Dün tüm ödevlerimi bitirdim. (Bilinen)
- » Ellerini güzelce yıkadı. (Görülen, tanık olunan)
- » Ayak sesleri yaklaşıyor, geldiler. (Duyularla kesinleşmiş)
- » Cumhuriyet 1923'te kuruldu. (Bilimsel kesinlik)

### b- Öğrenilen (Duyulan / Belirsiz) Geçmiş Zaman Eki (-miş / -miş / -muş / -müş)

Görülmeyen, başkasından duyulan veya bittikten sonra fark edilen geçmişe ait bir eylemin anlatılmasında veya bildirilmesinde kullanılır.

#### Örnek(ler)

- » İstanbul'a dün epeyce kar yağmış. (Başkasından öğrenilmiş.)
- » Ben görmeyeli epey büyümüşsün. (Sonradan fark edilmiş.)

» Keloğlan bir de bak**mış** ki... (Masal üslubu. Masal ve fıkra anlatım biçiminde de "başkasından öğrenilme" anlamı vardır.)

## 2- Şimdiki Zaman Eki (-yor)

Halen yapılmakta olan, henüz tamamlanmamış bir eylemin anlatılmasında veya bildirilmesinde kullanılır.

### Örnek(ler)

- » Bahçede çiçekleri suluyor.
- » Bu problemi bir türlü çözemiyorum

## 3- Gelecek Zaman Eki (-ecek / -acak)

Gelecek zaman içerisinde bir eylemin bildirilmesinde kullanılır.

### Örnek(ler)

- » Yarın hastaneye gideceğim.
- » İşe yarın başlayacaksın.
- » Bu toplantıya onu çağırmayacağız.

## 4- Geniş Zaman Eki (-r / -(a)r / -(e)r / -(ı)r / -(i)r / -(u)r / -(ü)r)

Eylemin geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanların tümüne ait olduğunun, yani her zaman tekrarlandığının bildirilmesinde ve genel yargıları anlatmakta kullanılır.

### Örnek(ler)

- » Akşamları kitap okurum.
- » Her yaz köyümüze gideriz.
- » Dünya, Güneş'in etrafında döner.

> Geniş zamanın olumsuzunda diğer kiplerden çok farklı bir durum vardır. Diğer kiplere olumsuzluk eki (-ma, -me) getirildiğinde zaman eki düşmezken, geniş zamanda zaman eki düşer ve 1. tekil ve 1. çoğul kişi haricindeki kişilerde olumsuzluk eki "-maz, -mez" şeklinde kullanılır.

### Örnek(ler)

geldim > gelmedim

gelirim	>	gel <b>mem</b>
gelirsin	>	gel <b>mezs</b> in
gelir	>	gel <b>mez</b>
gelirsiniz	>	gel <b>mezs</b> iniz
geliriz	>	gel <b>me</b> yiz
gelirler	>	gel <b>mez</b> ler

## b) Dilek Kipi Ekleri

Bir dileği, bir isteği, tasarlanan bir hareketi anlatan kiplerdir. Dilek kiplerinde zaman anlamı yoktur.

Dilek kipleri dörde ayrılır, bunlar:

### 1) Gereklilik kipi

### 2) Şart kipi

### 3) İstek kipi

### 4) Emir kipi

## 1- Gereklilik Kipi (-meli / -malı)

Eylemin yapılmasının gerekli veya zorunlu olduğunu ifade eder.

### Örnek(ler)

» Ödevlerini zamanında yap**malıs**ın.

» Saha çok çalış**malı**yım.

> Gereklilik kipi bazen cümleye ihtimal anlamı katabilir.

### Örnek(ler)

» İstanbul'a varmış ol**malı**. (ihtimal)

## 2- Koşul (Şart) Kipi (-se / -sa)

Fiil kök veya gövdesine gelerek söz konusu olan işin dileğe ve şarta bağlı olduğunun bildirilmesini sağlar.

### Örnek(ler)

- » Bu akşam sinemaya gitsek. (dilek)
- » Ödevlerini bitirsen dışarı çıkmaya izin verebilirim. (şart)

### 3- İstek Kipi (-e / -a)

Cümleye istek, dilek, temenni anlamı katar. Cümle içerisinde genelde “-elim, -eyim” şeklinde kişi eklerini almış haliyle karşımıza çıkar.

### Örnek(ler)

- » Eğri oturup, doğru konuşalım.
- » Doğum gününe eski arkadaşlarımı da çağırayım.

### 4- Emir Kipi (-)

Eylemin yapılması gerektiğini emir şeklinde bildirir. Emir kipinin eki yoktur, kişi ekleriyle çekimlenir. Birinci tekil ve birinci çoğul şahsın emir çekimi yoktur.

### Örnek(ler)

- » Biraz acele edin.
- » Bu konuyu sessizce dinleyin.
- » Kapalı alanlarda sigara içmeyiniz.

### 2.2.2 Kişi (Şahıs) Ekleri

Fiilde bildirilen iş, oluş ya da durumun kim tarafından yapıldığını belirten eklerdir. Kişi eklerin, cümlede işi yapanı yani özneyi bildirir. Kişi ekleri, fiillerde kip eklerinden sonra gelirler.

### Örnek(ler)

- » Bugün bir saat kitap okudum.  
cümlesinde “okumak” fiiline getirilen “-m” eki, fiilin kim tarafından (1. tekil kişi – ben) yapıldığını bildirmektedir.
- » Bu konuyu sessizce dinleyin.
- » Kapalı alanlarda sigara içmeyiniz.

Kişi (şahıs)	Fiil – Kip – Kişi Eki	Kişi (şahıs)	Fiil – Kip – Kişi eki
1. tekil kişi (ben)	Gel – di – <b>m</b>	1. tekil kişi (ben)	Oku – malı – y – <b>ım</b>
2. tekil kişi (sen)	Gel – di – <b>n</b>	2. tekil kişi (sen)	Oku – malı – <b>sın</b>
3. tekil kişi (o)	Gel – di	3. tekil kişi (o)	Oku – malı
1. çoğul kişi (biz)	Gel – di – <b>k</b>	1. çoğul kişi (biz)	Oku – malı – y – <b>ız</b>
2. çoğul kişi (siz)	Gel – di – <b>niz</b>	2. çoğul kişi (siz)	Oku – malı – <b>sınız</b>
3. çoğul kişi (onlar)	Gel – di – <b>ler</b>	3. çoğul kişi (onlar)	Oku – malı – <b>lar</b>